

MODRA PTICA LETO IX

MODRAPTICA

leposlovna revija, izhaja vsak mesec enkrat na dveh polah (32 straneh). Vsak letnik se prične z decembrom in se konča z novembrom naslednjega leta.

Letna naročnina samo na revijo, ki je vključena v redne publikacije Založbe Modre ptice, znaša Din 100.—. Posamezna številka Din 10.—. Naročniki na redne publikacije prejemajo list kot dopolnilo h knjigam brezplačno.

Urednik Vladimir Bartol. Rokopisi se ne vračajo.

Uredništvo in uprava v Ljubljani, Ulica 29. oktobra (prej Rimska cesta) št. 1. Telefon 3163. št. čekovnega računa 15.369.

VSEBINA 8. ŠTEVILKE

JULIJ

Miško Kranjec: Za službo

Pančo Mihajlov: Slabo znamenje

Janko Lavrin: Iz popotnikovih zapiskov

Nikola Furnadžiev: Jezdec

Bogomir Magajna: Invalid

Razno

ZA SLUŽBO

MIŠKO KRANJEC

(Konec)

Ta dan se mu ni ljubilo ničesar sklepati, za nič se ni hotel odločiti. Jutri. Vse je preložil na jutri. Jutrišnji dan bo moral nekako miniti, potem bo vse dobro, v soboto bo že tako lepo, mirno in tudi sam bo zadovoljen. V nedeljo pa bo pravi, lep in velik praznik, nemara bo že prišel dekret in morda se bo že odpravljal z doma.

Zvečer je stopil k učiteljevim, kjer so zbrani učitelji in učiteljice tarokirali. Od tam pa se je vrnil prav tako nemiren, kakor je bil odšel. Povrhu so ga dekleta zbadala; toliko da mu ni ena rekla, da se je prodal. Zasovražil je te ljudi in si je želel samo enega: urediti te neprijetnosti in se potem odpeljati.

Tu nima več kaj iskati. Zgubil je stik s tem življenjem. Nekoč se je brigal za vse. Mislil je in bil je prepričan, da bo lahko ljudem pomagal, bodisi z nasveti, bodisi kakor koli. Zdaj je sprevidel, da je to blazno, da je najbolje, če se loti tega, za kar je sposoben, in pozabi na vse, kar je nekoč ljubil.

Ko se je vrnil, je za en sam trenutek postal pred hišo in zaprl dežnik. Dež je čofotal v krnici pod žlebom, sicer pa je bil velik, skoraj strašen mir. Tu poleg je bil njegov dom, negiben, skoraj mrtev, dalje je bila vas, prav tako negibna, mrtva, vse je bilo mrtvo. Samo on je stal tu zunaj in zahotelo se mu je, da bi o nečem velikem razmišljal.

Odprl je, stopil v svojo sobo in legel, ne da bi prižgal luč. Samo rahlo je še pomislil: v veliki sobi spita mati in Rozina. In z Rozino bo treba jutri nekaj ukreniti. Kaj, tega zdaj še ni vedel.

Zjutraj se je zgodaj prebudil. Kajpa, mati in Rozina sta že vstali. Prisluhnil je njenemu razgovoru v kuhinji, pa ni mogel ničesar dojeti. Govorili sta šepetaje, kakor vedno, da ga ne bi motili. Tako sta se navadili šepetanja, da sta šepetali druga z drugo tudi tedaj, ko njega ni bilo doma. Ogrnil se je in stopil do okna. Odgrnil je zaveso in pokukal ven. Še vedno je bi oblačen dan, deževalo pa ni več. To ga je razveselilo.

»Rozina!« je poklical in odprl rahlo duri.

Rozina je potrkala na duri in potem vstopila, ker je tako zahteval.

»Konja dobro napitaj,« je rekel, »in potem ga zapreži. Peljeva se v mesto.« Rozina je najprej pokimala, potem pa vendarle vprašala:

»Jaz se peljem z vami?«

»Da,« se je nasmehnil. »Ali ti ni prav?«

»Če vi tako hočete.« Stopila je v vežo, potem pa še odprla. »Ali Vam zajtrk prinesem sem v sobo, ali boste v veliki sobi zajtrkovali?«

»Tja pridem.«

Potem se je začel napravljal. Gledal je skozi okno na jablane, ki so stale, mokre in svetle po vrtu. Bil je pomirjen, misli so mu bile jasne. Kakor bi bil našel veliko rešitev življenja. Toliko, da ni zapel, toda melodija mu je ves čas brodira po glavi in ta melodija je bila vesela.

»Zgodnji si,« mu je rekla mati, ko je prišel v sobo.

»V mesto se peljem, je odvrnil zadovoljno in veselo.

»Kaj boš pa v mestu?« je vprašala mati prav mirno in ne da bi mu hotela kaj očitati.

»Prijetelje malo pogledam. Potem tako več ne grem nikamor.«

»Ali mora Rozina s teboj?«

»Zakaj? Mar jo doma potrebujete?«

»Da, potrebovala bi jo.«

»Saj bo jutri doma. Naj se pelje z menoj.« Vedel je, da ne bo ugovarjala. In res ni, pač pa je rekla:

»Potem ji moram naročiti, kaj vse naj nakupi.«

Pokimal je.

Po zajtrku, ki so ga opravili molče, je dejal Rozini: »Lepo se obleci.«

Mati pa ji je dala denarja in ji naročila, kaj vse naj kupi. Ignacij je bil nekam veselo razpoložen. »Zaprezi nama konja,« je rekel dekletu. »Hrane pa nama ni treba na voz. Bova že nekaj pojedla za kosilo, če se zakasniva.«

Rozina ni bila ne presenečena, ne vzradoščena, da se pelje z Ignacijem v mesto. Tudi to je spadalo pod dolžnosti. »Nič ne sluti,« je mislil Ignacij, ko jo je gledal. In tudi mati ni prav nič slutila. To je bilo docela v redu. Vesel je bil tega. »Tudi ta dan bo minil,« si je dejal, ko je bil sam v sobi. »Jutri bo spet lepo pri nas. Mirno se bomo pogovorili in nič več ne bo motilo razpoloženja.« Zmotila ga je Rozina:

»Zapregla sem.«

Bila je praznično oblečena. Oblekla si je pleteno rdečo jopo z belim ovratnikom in ta ji je res lepo pristojala. »Kako lepo dekle,« je zdaj obšlo Ignacija. Še včeraj je bil razočaran nad njo in jo skoraj sovražil. Danes je ni sovražil, temveč je čutil do nje najprej nekaj malo usmiljenja, potem pa jo je drugače vrednotil. »Lepša je kakor Slivnikova Rija.« To dognanje ga sicer ni jezilo... saj je bila tudi Rozina njegova.

Da, njegova je bila. Zdaj je čutil nemajhno zadoščenje nad tem dejstvom. Enkrat v življenju je vendarle ljubil, in to lepo žensko. Nič zato, če je bila neumna, rekel bi, duševno manjvredna, imela je na sebi kljub temu dovolj drugih čarov.

Oblekel si je zimsko toplo suknjo in stopil pred hišo. »Vrneva se morda šele zvečer,« je rekel materi. Sedel je na voz in k njemu je prisedla Rozina. Prijel je za vajeti. »Rokavice natakni,« je dejal dekletu. »Tako še pozebeš. Mrzlo je.«

»Ne,« je odmajala. »Saj se mi bodo ljudje smejali.«

Pognal je skozi vas. Potem sta prišla na cesto, kjer mu je včeraj razodela tisto težko, mučno novico. — Prav je bilo, da se je vrnil. Kako lahko bi nastalo iz tega nekaj usodnega! je mislil.

»Nič nisi vesela, da se pelješ z menoj,« je rekel in se obrnil k njej.

»Vesela sem,« je pokimala.

»Eh,« je dejal, »saj ti berem z obraza. Tebi je vseeno: ali se pelješ, ali delaš, ali karkoli se že s teboj godi.« K temu ni rekla ničesar. Bilo je nekoliko res. »Mislil sem, da bo lepo te dni, ko bom doma.« Ni čakal

odgovora. Švrknil je kobilo, da je tekla. Hladen, z vlago prepojen zrak jima je rezal v obraz.

Nič več nista govorila. Zavila sta se v molk in razmišljala vsak zase. Nek odpor sta čutila oba do pogovora in vesela sta bila, ko sta zagledala pred seboj mesto. Cerkveni zvoniki so štrleli nad hiše: nekaj tovarniških dimnikov je bruhalo črn, težak dim, ki se je trgal proti zemlji. Za mestom je piskal vlak. Po mestu samem pa so ropotali kmečki vozovi, vmes so drdrali avtomobili in ljudje so se prerivali.

»Najprej bi menda nakupovala?« ji je rekel.

»Kakor hočete,« je odvrnila.

Zavil je na gostilniško dvorišče, pod veliko uto je ustavil. Pristopil je hlapec in vprašal, če naj razpreže in odvede konja v hlev. Ignacij je pokimal. Potem je skočil z voza, tudi Rozina je bila že na tleh.

»Ali si žejna?« jo je vprašal.

»Ne, nisem. Mrzlo je.«

»Zato pa lahko en čaj spijeva. Stopi no, v gostilno.« Morala je stopiti. Naročil je dva čaja z rumom. Sedla sta za mizo. Zdaj mu je sedela nasproti in ni bilo nikogar poleg: lahko ji je gledal v obraz. Ona je po-bešala oči. Ni se upala ozreti po njem. K čaju ji je vsilil nekaj sladkarij. Tudi to je vzela, ker je bila to dolžnost.

»No, pojdiva,« je rekel in vstal. Obšla jo je rahla dremotičnost po čaju; tako lepo se je ogrela: zdaj bi sedela tu in nikamor si ne želi. Pa je treba v mesto. Šla je za njim, čeprav je on zastajal, da bi hodila drug ob drugem. Tega pa ni mogla in smela storiti. Na križišču je za trenutek postal.

»Ne,« je rekel sam sebi. »Najprej vse nakupiva. Saj imava še dovolj časa. Tebi je tako vseeno, ne?«

Pokimala je.

»Naj se še malo veseli,« je mislil in bil vesel, da se je tako odločil. Hodil je z njo po trgovinah, izbirala je in ga spraševala za svet. »Ali je to lepo?«

»Za koga bo to?«

»Za mater.«

»Za mater je tako vseeno. Oni ne gledajo na to, samo da je dobro.« Ko pa je izbirala za sebe, takrat pa je sam odločil, kako naj se obleče.

»Ne, ne,« je ugovarjala. »Tega ne morem. Toliko nimam denarja za to.«

»Ne boj se, pa primaknem jaz.«

»Ne, ne. Kaj bi pa mati rekli. — To bo za mene zelo dobro, res, zelo mi ugaja.« Ni je mogel prisiliti. Uprla se je: tega ne bo nesla domov.

Ko sta nakupila in stala spet na cesti, se je spet odločal. »Malo me počakaj,« je rekel naposled. »Tako se vrnem. — Ali pa ponesi blago v gostilno, kjer imava voz. Tam naj nama spravijo.«

Počakala ga je v gostilni. Ko se je vrnil, je rekel: »Pojdi z menoj.« Šla je za njim mirno in vdano. Vstopil je v veliko slaščičarno. »Ali imaš sladkarije rada?«

Nič ni rekla. Samo ozrla se je po mnogih dobrotah, ki so ležale pred njo, pokrite s steklom. Morala je sesti. »Kaj hočeš?«

»Karkoli,« je odvrnila in zardela.

Ko je jedla — videti je bilo, da ji teknejo te stvari —, jo je opazoval. Vedela je, da jo gleda, in zato se ni ozrla po njem.

„Kako mirno in zadovoljno je,“ si je rekel. „Nič ne misli. Samo vesela je najbrže, da lahko je sladke stvari. — Naj se še malo veseli,“ si je spet rekel. In zahotelo se mu je, da bi dolgo dolgo tako sedela in bi jo on gledal.

Zakaj je moralo vse tako priti? Ali je to smisel človeškega življenja, ali je to višek? Kje je potem tisto lepo, dobro, plemenito, o čemer nekateri tako vneto propovedujejo? Ali ni smešno, da prav tisti, ki zahtevajo, da se človek bori za dobro, da prav tisti človeka naženejo v zločin, v greh, v podlost? Ali je Ignacij Koren imel kakšne zločinske namere v življenju? Ali je hotel življenje izrabljati, ali se je hotel naslanjati ob bolečinah drugih? Ne, imel je najlepše namene, visoke načrte. In kje je zdaj vse tisto?!

Prodal se je. To on sam ve in si stvari ne olepšuje. Čemu pa? In vendar — klavirno je samo to, da se je prodal za nekaj, kar je docela zgrešeno, napačno. Prodal je svoje prepričanje, in bil prepričan, da bo poslej koristnejši član človeške družbe, ker se je priključil tistim, ki zagovarjajo lepoto in dobroto.

Človek vendar ni krava, ki jo odvedeš na sejem. Človek živi v svojem okolju, navajen je na ljudi, na marsikaj; in potem se vse zruši; potem se spustiš celo v podlosti, v nekaj, kar dehti po zločinu.

Kaj pa — vse bo ostalo prikrito, nikdar nihče ne bo vedel ničesar. Življenje pojde dalje, samo tebi ostane na dnu duše nekaj težkega, nekaj, kar ti pokvari vse življenje. Ko pa si se že enkrat vdal, ti ne preostane drugega, kakor da greš do kraja, in čeprav ponesesh s seboj samo veliko, neprijetno razočaranje.

Kje je tisti prelepi študentski sen o svobodi! Svoboda in misel na to, da boš svoje življenje lahko uredil po svoji volji, da boš lahko človeštvu nekaj daroval iz svojih moči — vse to je ena sama blazna, nikdar uresničljiva misel, ki se je oprimejo vsi, in ki je nikdar nihče ne doseže.

Naposled pa —, saj nima pomena razmišljati o tem. Najbolje je pustiti življenje, da gre po svoji poti. Nad vsem je treba samo zamahniti.

In Ignacij Koren je zamahnil. Rozina se je ozrla po njem. Tedaj se je nasmehnil, ker je opazil, da ji ni ušla njegova kretnja. »Jej, Rozina, jej!«

»Ne morem več,« je rekla.

»Moraš!« je dejal. »Tako rad te gledam, kadar ješ.«

Opoldne jo je odvedel v gostilno in tam naročil obed za oba. Sedela je nasproti njemu — še vedno enako mirna in vdana. Še vedno ni nič mislila. Njegove oči so počivale na njej.

„Naj se še raduje,“ je mislil. Potem — potem bo treba vendar tja stopiti. Toda — saj bo minilo. Zvečer bo že lepo, vse bo lepo, mirno, nič več skrbi, nič grdih, neprijetnih misli.

Jedla je, on pa je pripovedoval. Ni je silil, naj govori, ne, še vesel je bil, da je lahko sam pripovedoval. Pravil ji je vesele zgodbe, ki jih je bodisi sam kje doživel, ali kje bral. In nekajkrat si ni mogla kaj, da se ne bi veselo zasmejala. Bil je vesel, da se smeje, in pravil ji je še dalje vesele stvari, in jo gledal.

In spet si ni mogel kaj, da si ne bi priznal: Bila bi dobra, prijetna žena, ne glede na to, da je včasih tako nekam neumna. Ko bi videla, da ni več samo dekla, bi postala veselejša. In vsaj smejala bi se, če bi ji kaj pripovedoval.

Naročil je vina in tudi njej vsilil kozarec. Več pa ni hotela.

Ko pa je ura udarila tri, je dejal:

»Pojdi.«

Vstala je in šla za njim. Nič ni vprašala kam, sledila mu je slepo in vdano. Še pogledala ni, kam jo vede, ko je za njim stopila v veliko, dvonadstropno hišo.

Obstal je pred durmi in pozvonil. Potem se je spet ozrl po njej. Nič ni bil spremenjen njen obraz, vse je bilo še vedno tako mirno, tako dobro. Zdelo se mu je, da jo je ujel, ko je zrla na napis na steni pri durih: *zdravnik*. Nemara se je nekoliko zamislila, ko je gledala tuje okrajšave: Med. un. dr. Janko Semen. Toda še zganila se ni. Tudi se ni ozrla po Ignaciju.

Potem so se duri odprle. Zdravnik sam je pogledal ven, kakor bi že čakal. »Prosim, vstopite,« je rekel Rozini.

»Kdaj naj pa jaz pridem?« je vprašal Ignacij.

»Lahko se malo sprehodiš. — Kadar se ti bo zdelo.«

Rozinine oči so za trenutek obvisle na Ignaciju, skoraj neopazno. Potem je vstopila, še vedno tako mirno, kakor bi doma vstopila v sobo.

Koren je za trenutek postal; slišal je, kako so se duri odprle, kako je prijatelj rekel: »Prosim, vstopite, gospodična,« in to s prijaznim, zapeljivim glasom. Potem se je Koren odpravil v mesto.

Sprehajal se je po ulicah zunaj mesta, po tistih mirnih poteh, kjer ni ropota, kjer poleti otroci igrajo nogomet na cesti, in kjer še jeseni dehte mnoge rože. Gledal je na uro, bil nekam nestrpen, naposled je vstopil v bližnjo gostilno in popil pol litra vina, pregledal neki tednik, plačal in spet odšel na ulico. Nebo se je jasnilo, na severu je že bilo čisto, modro, kakor izmito po dežju. Nekje je pel radio, drugod pa so ženske klepetale kakor na vasi.

Potem je odšel po Rozino.

Pogovoril se je s prijateljem zdravnikom, potem mu je ta odprl v sobo, kjer je stala Rozina in čakala.

»Pojdi,« je dejal Ignacij. Zdravnik jima je odprl, segel obema v roko in se nasmehnil Korenu.

»Greva,« je rekel in se rahlo dotaknil njenega komolca. Odprl je težke vežne duri in jo spustil naprej. Molče sta prešla pot do gostilne. »Ali bi kaj jedla?« jo je vprašal.

Odkimala je. Velel je zapreči. Pomogel ji je na voz. Potem je pognal konja. Ko sta bila iz mesta, je dejal nekam veselo, zadovoljno:

»Kmalu bomo doma.«

Izrazil je s tem tudi njeno občutje: domov, domov.

Dež je izliral njive, zemlja ni bila več tako razdrapana. Setve so se umile in vratnice ob njivah so nekaj vidno ozelenele, kakor bi bila pomlad, ne pa da je jesen. Zdaj ljudi ni bilo na polju: premokro je bilo. Nebo se je močno jasnilo, že je bilo čutiti sonce med meglami, ki so plule proti jugu.

»Ne bo dežja ves mesec, kakor sem se bal,« je rekel Ignacij.

»Ne, lepo bo,« je pritrdila.

Kobila je morala skoraj ves čas teči, samo da bi bil Ignacij čimprej doma. Tako neizrečeno si je želel tega.

Zdaj je sonce pogledalo izza oblakov. Ignacij se je ozrl po nebu. »Kako lepo sije!« je vzkliknil. »Samo ena megla še gre proti njemu. Ko ta

odide, potem bo sijalo do večera.« Tako mu je prijalo to sonce, da je pridržal kobilo in se naslonil v sedežu.

Ozrl se je po Rozini. Njen obraz je bil blede, vendar še vedno enako spokojen. Nič je ni vznemirjalo. Roke je držala zunaj na odeji na kolenih. Dotaknil se je njene roke: bila je hladna, mrtva.

Zahotelo se mu je, da bi ji povedal nekaj posebnega, lepega. Pa ni mogel. Ni našel besede, ki naj bi jo povedal.

Doma jo je spravil z voza in ji pomogel v sobo. »Prehladila se je,« je lagal materi. Morala je leči. Sam je šel in razpregel konja.

Mati pa je stala ob Rozini, držala jo je za roko, in nekaj hladnega ji je ležalo na obrazu, ko je Ignacij vstopil v sobo.

„Nič ne de“, ga je obšlo. „Vse to bo minilo ... potem bo spet dobro.“

*

Dekret je ležal na mizi. Mati ga je vzela v roke, si ga od blizu ogledala in potem sta ji kanili dve solzi.

»Ta list je potemtakem potreben, da prideš v službo?« je vprašala.

»Da,« je pokimal. »Kako dolgo ga je treba čakati, ne?«

»In kdaj moraš nastopiti?«

»Pojutrišnjem.«

To je bilo tu. Samo še jutri bo doma. Potem odide. Morda ga več ne bo videla. Pa to naposled nič ne de, vesela je, da je prišel v službo.

Zunaj je hodila Rozina. Ignacij se je skoraj vselej zganil, kadar je zaslišal njene korake in vedno je mislil: Zdaj bo vstopila, pa ni. Rozina je oddrsala nekam drugam.

Še vedno je bila blede v obraz in močno utrujena. Večjih sprememb pa ni bilo opaziti na njej. Vse je ostalo, kakor je bilo: tisti strašni mir jo je še vedno krasil, prav tako tista velika, neskončna vdanost.

In vendar — Ignacij si je moral priznati: vmes leži majhna tragedija, resda osebna stvar, toda za njo je bila to brez dvoma tragedija. Treba bo nekaj mesecev, morda nekaj let, da bo vse pozabljeno.

Minilo je. Na njem sicer leži nekaj težkega, toda prav zadovoljen je v prenekaterem pogledu. Morda je bilo to potrebno zanj. Če se človek proda, če se ponudi, če uniči v sebi vse, kar je gojil in ljubil dolga leta in če za to ne dobi nič drugega, kakor vsakdanji boren kruh, tedaj mora postati toliko drzen, da se povzpne preko osebne bolečine, potem mora napraviti vsaj majhen zločin, da si najde nadomestila za vse izgubljeno. Kajti nima več nikakega smisla boriti se za lepoto življenja, ko pa si to lepoto tako poceni prodal. Zato moraš potem napraviti majhno podlost, ki stoji poslej kakor pregraja med vsem nekdanjim in bodočim: poslej bo treba sovražiti vse, kar je človek nekoč ljubil, in ljubiti vse, kar je nekoč zaničeval.

Naslednji dan dopoldne je prebil zunaj. Jesensko sonce je ležalo nad njivami in nad mladimi setvami. Kmetje so spet zapregli in orali. Mnogo življenja je bilo spet tu. Vse je veselo vrvelo. V zraku je plesalo nekaj mušic, ki še niso omrtvele. Celo jesenske metulje je bilo videti, tiste drobne, motne barve, ki se potikajo po poslednjem cvetju. In pastirji so pasli po prostranih travnikih. Vse to je vzbujalo spomine na daljno mladost, tudi na tiste prelepe načrte, od katerih danes ni več nič ostalo.

Čudno je to — človeku je komaj trideset let in kje je že vse tisto, kar je bilo nekoč tako veličastno, za kar bi nekoč bil voljan umreti! Nemara,

ker je vse tisto bilo en sam velik, nikdar do kraja dosanjan sen, en sam načrt, ko je človek bil še zmožen, da bi spremenil ves svet, da bi ga po svoje uredil. Zdaj ni več tiste samozvesti; zdaj veš, da si skromen drobec, ki je podvržen drugim. Drugi odločajo nad teboj, drugi zamišljajo, kar ti izvajaš, in drugih načrti so, ki jim ti služiš.

Zdaj je še nekoliko grenko, ker še nisi prebolel. Še preblizu je, kar si nekoč ljubil. Po nekaj letih se bo odmaknilo, postal boš hladen, miren. Vse boš izvrševal, kar ti ukažejo, ne boš več imel volje, ne zanos. Postal boš to, kar je — Rozina: vse je samo ena sama velika, nikdar izvršljiva dolžnost, ki se ji moraš slepo podvreči.

Zdaj sta si enaka: v tem čutu dolžnosti, ko človek vse stori, kar hočejo drugi. Nekoč je ljubil Rozino zaradi njenega miru, zaradi njene hladnosti. Zdaj bi jo moral sovražiti zato, ker je popolna, prelepa podoba njegove bodočnosti.

In vendar — med njima je velika razlika: Rozina se ni nikdar prodala, tega ona ne pozna. Ostala je sama na svetu, ljudje so jo sprejeli k sebi, morala je delati, morala je ubogati. Lahko si jo opsoval, lahko si jo nagnal po svetu, vse si lahko počel z njo, samo kupiti je nisi mogel. Ni mislila, toda, v njej je vendarle morala živeti velika vera. On pa ni imel te vere. Ona lahko upa v vstajenje zato, ker je bila vedno zaničevana, tlačena. On ne more upati v vstajenje. To je tista velika razlika med njima. Ignacij Koren spada v drugi razred kakor Rozina. Že zdavnaj se je povzpел preko tistega, ko so ljudje še samo tlačeni in izrabljani. Izrabljaj sicer ne bo, toda že je postal člen, za katerega se je vredno poganjati, katerega je vredno kupiti.

Mirno je mineval dan. Prijetno vzdušje po odpravljanju z doma je ležalo v vsej hiši. Rozina je sušila perilo in ga nato likala, vmes je hodila v kuhinjo in po materinem naročilu nekaj malega napekla, potem pa kuhala čaj, da ga bodo pili.

Včasih se je ozrl po njej.

Rahlo je še mislil na dogodek z njo: sprehod v mesto. Nekaj čudnega je bilo v vsem tistem. Nikdar ni Rozina o tistem začela govoriti. Bilo je pozabljeno, vsaj tak je bil videz.

Ali pa je sploh mogoče nekaj takega pozabiti? Ignacij bi rad videl v njeno dušo. Čedalje močnejše ga je vznemirjala. Ali je res tako topa, ali je to samo zunanji videz?

Z materjo ni več govoril o tistem, zaradi česar se je prav za prav vrnil. Kakšen misel pa je imelo opravičevati se pred njo, ko tega ni potrebovala, ko je že vnaprej vedela, kako je, ko ji on drugače ni mogel razložiti, kakor da je lagal.

Vse je tako mirno, vse tako preprosto. Tu ni sprememb, in tu je nemogoče življenje ogoljufati. Stoletja že gre vse po isti poti, na enak način. Ni velikih sprememb. Ni tiste visoke modrosti, ki jo delijo po šolah, toda živi tu ena sama, skromna, prvobitna modrost, ki jo otroci podedujejo, kakor podedujejo druge vrline in napake po starših. Stoletja že so ti ljudje varani, stoletja že se jim laže. Na videz verjamejo, v globini svoje duše pa nosijo svojo trdo, nepokvarjeno vero, da vse, kar lahko spremeni tok njihovega življenja, mora priti od njih samih, da na svetu ne smejo upati v nobena darila, da še nikdar ni višji nižjemu pomagal, temveč ga samo izrabljaj.

Te modrosti tudi Ignacij Koren ne bi mogel spremeniti, zato ker bi moral spremeniti ves način življenja ljudi samih. Napravil je edino prav, kar je mogel storiti. Jutri odide, spadal bo v plast docela drugačnega razreda.

Pili so čaj. Bil je prijeten trenutek. Zaudarjalo je po tropinovcu. Sveže pogače so dišale. Vse drugo je že bilo nared. Rozina je vse pospravila in zdaj ni trebalo drugega, kakor zapreči kobilo in se odpeljati na postajo.

Tu bo ostala ta svojevrstna, čudovita domačnost z nemotenim mirom, z majhnimi vsakdanjimi skrbmi in s še manjšimi radostmi. Delo bo teklo svojo pot v neskončnost. Mati in Rozina bosta drsali po ilovnatih tleh v veži in kuhinji, govorili bosta šepetaje, ker sta tako vajeni, da ne bi Ignacija motili. Ob svečanih trenutkih, ali pa, kadar se bosta spomnili, bosta sedli za mizo in pili čaj s tropinovcem. Ta večni čaj s tropinovcem, to skromno kmečko ugodje! Sneg bo utesnil življenje; sedé za mizo, opravljajoč vsakdanje zimsko delo, bosta zrlí ven na vrt, med jablane. Nemara bosta sanjali o čem takem, kar se ne more nikdar izpolniti. Nemara bosta mislili nanj, ki ju je tako kruto, tako brezobzirno prevaral. Pa ne bosta jezni nanj, ne, večno mu bosta oproščali, vedno ga bosta opravičevali. Samo govorili ne bosta nikdar o njem, čeprav bosta druga o drugi vse natančno vedeli.

Rozina se je dvignila. Očividno je hotela dati materi in Ignaciju prilike, da se pomenita sama zase. »Ali se vi peljete z njim?« je vprašala mater.

»Saj sem ti rekla, da se ti pelješ.«

Šla je iz sobe. Zdaj je bila vendarle poslednjič prelepa prilika, da se Ignacij pomeni z materjo. Toda o čem? Ali naj ji spet obljublja, da jo bo nekoč vzel k sebi? Za dve leti —! Če bo ona takrat še živa! Samo zdaj bi imelo pomen, zdaj v kratkem, ko si nekoliko uredi življenje. Za dve leti ga več ne bo imelo.

»Ko se poročim — pridete na poroko, ne?«

»Rekla sem ti že,« je odvrnila. »Tam bo zbrana gospoda. Jaz ne spadam mednje. In zdaj sem že prestara, da bi se mi še ljubilo kam iti. Tako sem se navadila. Rada se včasih odpeljem z Rozino v mesto, za nekaj ur, da malo vidim sveta, mnogo več me pa ne mika. Ti kar opravi, kakor se ti zdi. Potem me pač lahko prideta pogledat. — — Midve z Rozino bova pač po malem živeli.«

»Kaj pa mislite z Rozino?« je vprašal Ignacij po premolku.

»Nekaj ji bom morala dati. Morda se bo dekle kdaj omožilo. Dolgo je delala pri meni. Nič ji nisem dala, samo obleko sem ji kupovala. Nemara ji bom dala nekaj malega zemlje.«

»Zemlje?« se je zganil Ignacij.

Mati je dvignila oči. »Kaj si se začudil?« Nasmehnila se je. »Ti imaš službo, in še dokaj zemlje ti bo ostalo. Njo hočem obdržati pri sebi do smrti. Sprevidela sem, da bi mi dobro stregla in bila v pomoč. Kdo bo pa skrbel zame?«

To je bilo res. On se ni pobrigal za to. Prepustil bi jo sami sebi, če ne bi imela Rozine. Zato, ker je tako hotela njegova zaročenka: sama je hotela biti z njim. Pri zemlji pa spet ni mogel ugovarjati: zemlja je bila materina lastnina.

Povrhu pa je čutil v tej njeni odločitvi mnogo več, kakor samo to, da bo dekle pravično obdarila. Ni bilo to njeno maščevanje nad njim; ne,

kaj takega ji ni mogel prisoditi, preveč ga je imela rada. Pač pa je v tem bil njen povratek, od koder je prišla, od koder se je namenila više, ven iz te obupne vsakdanjosti, v lepše življenje, o katerem je sanjala vsa leta, kar je on študiral. Zdaj je opustila te misli in se vračala.

Mati se ni hotela peljati do postaje. Bilo mu je skoraj všeč. Tudi je bilo prav, da se je peljala Rozina, čeprav niti z njo ni imel več o čem govoriti. Lahko bi ji to ali ono povedal, toda čim manj bo govoril, bolje bo.

Stisnil je materi roko — večjih nežnosti pri hiši niso poznali. Potem je sedel na voz. Rozina je sedela ob njem. Vrgel je pogled po vsem, kar je bilo okoli njega: prijeten kmečki dom, z mirnim, vsakdanjim življenjem, prostran vrt z jablanami, hruškami, črešnjami in slivami, ki bodo spomladi cvetele; vrgel je oči po vijugasti ulici, od katere so bili vrtovi in hiše oddaljeni s pletenimi plotovi, segel je v roko nekaterim dobrim znancem, in že sta bila spet na ravni cesti, kjer mu je Rozina ob povratku razodela tisto skrivnost, ki ga je toliko utrudila. Minilo je tisto, komaj teden je prešel, Rozina je že zdrava, njeno lice ni več blede, samo malo utrujenosti je še na njem. Pa tudi to bo prešlo, zato ker vse preide na svetu: radost in tudi bolečina.

Majhno darilo ji je bil prinesel iz mesta. Nihče ni vedel za tisto darilo. Rozina ga je odklonila.

Ali bi ji ga zdaj še enkrat ponudil? Morda bi ga zdaj sprejela? Ne, bolje, da ji ga ne ponudi. Zato ker bi se s tem izkazala drugačno, kakor jo on gleda. On hoče, da ostane, kakršna je. Samo taka je lepa, samo taka ima svojo posebno vrednost. Nič zato, če je on pohodil to njeno vrednost. To je bilo potrebno: razbil je svojo in njeno iluzijo; prej sta oba verjela. — morda tudi ona —, da je med njima nekaj skupnega, da je mogoče njuno življenje združiti, da lahko hodita drug ob drugem v življenju.

Zdaj vesta oba, da je bil to nesmisel. Res —, to boli. Ko bo pa minilo leto, morda še manj, se bosta oba smejala, kako preprosto sta si zamišljala življenje: tako preprosto, kakor si ga predstavljajo otroci.

Ni se odmikala od njega, toda tudi on ni iskal, da bi se je dotikal. Bila sta kakor dva velika, dobra prijatelja, ki nista drug drugemu prizadela nič žalega, nič takega, česar ne bi bilo mogoče odpustiti in pozabiti.

Tudi o tisti poti v mesto nista spregovorila. Bilo je nekaj čudnega. Ignacij še zdaj ni mogel povsem pojmiti stvari. Nič se ni upirala; kakor živina je šla za njim: topo, vdano, skoraj brez misli. Ali je vedela, kam jo pelje? In če je vedela, zakaj se ni uprla? Zakaj ni pobegnila? Lahko bi izkoristila stvar. Moral bi ji drago plačati, ko bi bila pametna, lahko bi mu celo uničila življenje — vse je ležalo v njenih rokah.

In vendar — zakaj ni storila tega? Ali je bila velikodušna? Ne, tega ji ni prisojal. Saj je to za njo pomenilo samo trpljenje; bilo je nekaj ostudnega za žensko, ki ni imela pojma o tem. In kaj zdaj občuti?!

Zakaj ne govori nikdar o tem, zakaj tega ne omeni? Zakaj ne zakriči, da je dal ubiti v njej mater, človeka? Vse to bi lahko, celo bi morala izkričati. Zato, ker je to res dal napraviti. In celo iz kakšnega nizkega razloga. Ali je Rozina sploh človek, človek z dušo, s svobodno voljo, človek z voljo in s hotenjem, s sanjami in željami? Ako je človek, kakor smatra za človeka sebe, svojo mater, svojo zaročenko in vse druge, potem je vendar storil nad njo grd zločin. Če pa ni človek — kaj je potem?

Ne, samo o tem ne misliti. Rozina ne razmišlja o tem. Topo sedi ob njem, z iztegnjenimi rokami na kolenih, in zre po cesti. Zdaj bi se je hotel dotakniti, zato, ker ve, da bi to bilo poslednjič. Po letih bo pozabljeno to majhno srečanje, samo v redkih trenutkih se bo še spomnil na dom svoje matere, na belolaso Rozino, spomnil se bo mučne poti v mesto k zdravniku in še marsičesa drugega se bo spomnil. In tedaj bo to svojevrstno doživetje, danes še nekam mučno, prinašalo trohico radosti: nekoč je bilo življenje vendarle lepo, zato ker se je človek bal, ker je trpel in ker se je veselil.

Kmetje še vedno orjejo. Preorane njive bodo počivale do pomladi. Padel bo sneg in jih bo zakril za nekaj mesecev. Potem se bo življenje znova začelo. Takrat bodo njive spet lepo urejene, nikjer ne bo odvisnega, zanemarjenega kosa zemlje, v vsem se bo poznala človeška roka, človeška volja in želja.

»Rozina, vendar mi kaj povej!«

Rozina se ozre po njem. »Kaj naj vam povem? Jaz nič ne vem.«

»Nič ne veš! Pripoveduj kar koli. Ti samo sediš, molčiš in nekaj misliš. Povej vsaj to, kaj misliš! No — kaj si zdaj mislila?«

»Nič nisem mislila.«

»Če bi ti le mogel verjeti. Ti vedno nekaj misliš. Sovražiš me, ne?« Toliko, da se ne začudi. »Ne, zakaj bi vas sovražila?«

»Za marsikaj. Celo morala bi me sovražiti.«

Ne, iz nje ni mogoče izvleči besede. Vse bo ostalo za vekomaj zakrito, zamolčano. Rozina ne bo nikdar spregovorila, nikdar ne bo nikogar obtožila, nikdar ne bo zahtevala od nikogar odgovora.

»Povej —, če bi te kdaj povabil k sebi, da bi pri meni služila —, ali bi prišla?«

»Zdaj moram ostati pri materi. Rekli so, da do smrti ostanem pri njih.«

»Kaj boš pa potem počela?«

»Potem pojdem dalje. Nekje že najdem službo.«

»In če te tedaj jaz pokličem?«

»Potem pridem.«

Da, potem pride. To bi lahko že vnaprej vedel. To je vendar njena dolžnost.

Dan se je nagnil, sonce se je približalo zemlji, močno je rdelo. Rozina je vmes rekla: »Lepo vreme bo.« Ignacij pa se je predal topemu čustvovanju. O ničemer več ni razmišljal. Vse je ležalo pred njim dovolj jasno. Potrebna je bila ta pot, prinesla mu je tisto svojevrstno razjasnjenje, ki ga morda še dolgo ne bi našel. Bilo je vredno, da je šel domov. Zdaj sicer natančno ve, kaj je napravil v življenju in kaj hoče, ter koliko je vredno storiti, ve, da je konec enega dela življenja, konec je sanj in načrtov, toda razočaran poslej več ne bo mogel biti. Kadar človek to doseže, je dosegel mnogo. In čudno, nič mu ni težko, nič mu ni mučno pri srcu.

Postaja je bila blizu. Nekaj drevja je skušalo zakriti belo poslopje, pa stene so vendarle izstopile.

Še je bil čas, da bi kaj povedal Rozini, pa ni storil ničesar. Molčal je in zdelo se mu je, da je tako najbolje.

Rozina je stopila s koleslja, vzela Ignacijeve kovčege in jih zanesla do vhoda na postajo. Ignacij je stopil in kupil karto, spregovoril nekaj s postajnim uradnikom, potem pa, ko je vlak že prihajal proti postaji,

pristopil k Rozini in ji dal roko. Najprej je hotel, da bi ji dal majhno napitnino, potem se mu je pa zdelo vendar sramotno in poniževalno.

»Zbogom, Rozina,« je dejal tiho. »In ne bodi huda name.«

Njena roka je bila hladna, toda oči so za trenutek vendar obvisle na njem, prvič zdaj v vseh teh dneh, kar je bil doma. Nič ni rekla, samo okrenila se je. Ignacij je zagrabil kovčege in jih zanesel v kupe, potem je odprl okno in se nagnil ven. Hotel je še videti Rozino, kakor bi se še enkrat hotel ozreti za svojo mladostjo, za vsem tistim, kar je nekoč ljubil, kar je bilo veliko in lepo.

Videl jo je, kako je sedla na voz, kako je potegnila konju odejo raz hrbet in si jo vrgla na noge. Švrknila je z bičem, voz se je premaknil. Potem je tonila v večernem mraku, v prostrani jesenski ravnini, Ignacij je čutil, da se ne bosta več srečala. Bilo mu je nekam hudo.

Tudi ta svet, v katerem živi Rozina, je lep, to je Ignacij Koren močno občutil.

SLABO ZNAMENJE

PANČO MIHAJLOV

I

Rogača se je prebudil zgodaj. Tržni dan je bil v mestu in o pravem času je bilo treba kreniti od doma. Vas je še spala. Poletna jutranja megla je žametna in pretrgujoč se leno polzela nad ržjo.

Ko sta konja zaslišala težke stopinje na dvorišču, sta nestrpno zarezgetala. Rogača je sedel na životnejšega konja, kobilo pa je pognal naprj proti reki. Na ovinku sta se oba konja istočasno ustavila, začela striči z ušesi in močno prhati. Rogača se je nagnil vstran, mrtva ovca je ležala sredi poti. Prekrižal se je. Nazadnje je pljunil, spustil kletvico na račun njenega gospodarja, pa tudi na račun vražje usode, ki ga ob tako zgodnji uri nadleguje. Toda strah ni prešel. »Nekaj hudega se bo primerilo,« si je mislil sam zase, »ali bo smrt, ali ...« in zaklel je vdrugo, sunil z nogo kobilo v lakotnico in odjahal naprej.

Ko je napojil konja in se vrnil na dvorišče, je pazljivo pregledal voz, otipal osi, podkve, zvezal konjema jermenje na prsih — zapregel in pognal. Zaškripala so nenamazana kolesa.

Voz je bil kmalu zunaj vasi, drdral je po neravni prašni poti. Sonce se je prikazalo nad Ljulinom in njegovi zlati žarki so trgali meglo. Videti je bilo topole na Cekovi pristavi, še naprej pa površino reke — čisto, posrebreno. Rogača je potihó zapel, s suhim grlom, toda kar ga je težilo, ni prešlo. Kaj je neki pomenila prekleta ovca? ... Nekaj takega je bilo z njegovo prvo ženo pred štirimi leti, konj je končal in — ona ... Ob tej težki misli je močno udaril z bičem po hrbtu najprej enega, potem drugega konja in se z lehtmi naslonil na seno. Konja pa nista potegnila hitreje.

Rogača je ostal kar tako, v ležečem položaju, obrnjen z obrazom proti nebu. Vsak dan je namreč z vozom odhajal v mesto, vozil seno, kože ali pa žito bogataša Ceka, nazaj pa je naložil špecerije, pa je že tako poznal pot, da je vsak čas zaprtih oči vedel, kje se voz nahaja. Da: ko pusti za seboj vaško pokopališče, se razgrne pred njim polje Mečata. Potem pride

krstni kamen, edini zdravilen med silnimi hudourniki v ravnini. Podoben je vhodnim vratom v rimsko peč, dve nasproti si ležeči odprtini ima, nizko vdolbeni v zemljo — sedaj opuščeni in polni vode, mrhovine in kamenja. Otroci so se pogosto igrali okrog njiu, plezali po visokem skalovju in preskakovali z ene strani na drugo, dokler ni prva Rogačeva žena utonila v črni, zasmrajeni vodi. Mrtvo so jo izvlekli. In že je Rogača s strahom pogledoval tjakaj; neusmiljeno je udrihal po konjih in ko furija je bežal mimo križa, ki se mu je za vedno vklesal v spomin. Šele pri reki je popustil uzde, da bi si konja odpočila.

Voz je lepo prepeljal most in ko je zavil po poti, izpeljani po grebenu sredi orehov in topol, je v grmovju na desni zašumelo. Konja sta začela striči z ušesi.

Na pot se je pognal svinjski pastir, skoraj gol, v raztrgani srajci, ki jo je imel z vrstico navezano samo na desno ramo. Bolestno je zavijal oči, ko da se mu blešči od sonca, pa zažvižgal je. Voznik je okretno krenil na desno in ustavil ob kilometrskem kamnu 7—23. Rogača se je nagnil vstran in spustil vajeti k nogam. Svinjski pastir se je z lehtjo naslonil na ograjo voza, potegnil izpod pazduhe zmečkan cigaretni ogorek, otrešel z dvema prstoma pepel in našgal.

»Kako je z gospodarjem?« je vprašal tjavendan, potem ko je dvakrat zaporedoma potegnil iz ustnika, pljunil in si s prstom obrisal umazani nos.

»Dobro mu gre...« je brez volje odvrnil Rogača.

»Ali mu raste trebuh?«

»Jé, pa mu raste... In ti...«

»Krvi ima pa dovolj, kajne?« je oni potegnil zadnjič iz cigarete, jo vrgel pred konja in pljunil.

»Čemu?«

»He, še sprašuješ. Tuje se je napil. Pa mu ni bilo dosti, še okrog žená se je začel motati...« in roko je dvignil v nenavaden žugljaj, ob katerem ste se mu tudi obe očesi zasvetili v slasti in užaljenosti.

»Kaj... res?« je Rogača nestrpno stegnil vrat in znižal glas. »Slišal sem samo za tvojo sestro, pa...«

»Žene in otroci ga poznajo, ti pa... Pijance strahuje samo z žganjem. Daj no steklenico sem!«

»Prazna je.«

Zato sem te ravno ustavil. No, ko se boš vračal, ne pozabi.«

»Ne bom,« in Rogača je dvignil bič, si popravil sedišče na senu, pa se tisti trenutek znova obrnil proti svinjskemu pastirju: »In kako Muha, ali molči?«

»Nič, kar tiho je. Pride, zavzdihne, malo pojoka in odide. Že takrat sem hotel nadenj... Razumeš? Ti, dragec,« mu bom rekel, »si posegel za mojo sestro... In še druge take stvari, dokler me ni izzval. Pa ni pustil... Muha je, da — samo pobrenčava... Eh, nič, samo košnja naj mine, potem...« in izza pasu je potegnil velik nož, ki ga je isti trenutek nameril na svoj goli popek. »Poglej, tukajle, ali vidiš, tukajle ga bom predrl. Misli, če je bogat, da ni paragrafov zanj... O-he!...«

»Šališ se.«

»Ne, pri Bogu, videl boš.«

»Videl bom!...« se je bolno nasmehnil Rogača in noro pognal konja iz nižave na neravno pot.

Sonce je bilo že pobralo roso.

Ob košnji so bili vsi v vasi dobre volje. Denarja je bilo namreč dovolj; za žganje in za novo obleko. Kar je kdo hotel. Travo so posušili, naložili so jo kakih dvajset voz, in s stogom so utesnili široko dvorišče na pristavi.

Možje so zapovrstjo prejemali svoj zaslužek. Sam Ceko je delil denar na stopnišču. Najprvo je vsakemu natočil po čašico olivovke, izpila sta na zdravje in odšel mu je kup bankovcev, pisanih, novih.

»Je prav?« je namignil.

»E, kakor si rekel...« je zaupljivo odgovarjal delavec, vaje dela in pokorščine. Nazadnje so se moški razgubili po krčmah.

Ostale so samo ženske, da bi počistile slamo na dvorišču in konjske odpadke. Na večer je šlo. Ceko jih je brez pokrivala in v srajci in z rokami na hrbtu z viška opazoval. Oči so mu bile že s krvjo podplute, črne bisagice pod njimi — povečane. Taka trudnost je legla nanj, da je stežka privzdigoval trepalnice; ni mogel jasno razločiti, kdo gre mimo po poti. Kri v sencih mu je močno nabijala. Ko so začele sence rasti spodaj na dvorišču, so se mlade žene okretneje pripogibale in vzravnale z vilami, z grabljami v rokah. Ko so posamezne končale svoj del, so očistile s svojih grobih oblačil travo in prah in se drobnih korakov molče oddaljile.

Dvorišče je že opustelo. Samo Pertuna, ki je ostala zadnja, je pobirala drobnjad s strehe na kurniku. Kadar je šel Rogača v mesto, ga je ona nadomestovala; pri tujih ljudeh kakor doma. Da bi dosegla dlje ležečo slamo na strehi, se je dvigala na prste, stegovala roke; pri tem pa ji je bela srajca lezla navzgor, tako da se ji je desna noga videla do iznad kolena. Od časa do časa se ji je srajca zateknila za žebelj in pokazala je celo bedro. Ceka je nagota koj prebudila, ko ptica roparica je zasadil nohte v strohneli leseni latnik. Pa ni pomagalo. Život mu je trpnel, kri mu je zaplala, v glavi mu je zagorelo in — ni vzdržal. Opetekajoč se je oprezno stopil po stopnicah, obšel stog, se tiho in neopazno približal in znova mu je pogled obvisel na goli nogi. Bela srajca se je privzdigovala in zatikala ko preje; stegno — okroglo, čisto in mameče — se je svetilo in se izgubljal za grobo obleko. Ceko si je obrisal pot s čela in se odkašljal. Pertuna se je spomnila in počasi in brez potrebe pokleknila, zbirajoč slamo po tleh.

»No, dovolj bo,« ji je laskavo rekel, potem ko je napravil korak — dva in skrivaj pokukal skozi široko odprtino na srajci na njena prsa, »pusti še za jutri malo.«

»Vseeno... kaj ni treba... Kar danes lahko storiš...« je kar tako, sramežljivo in kleče odgovarjala ona, ne da bi ga pogledala.

»Če pa ti pravim...« in ko se je s palico strastno približal njenemu ramenu, jo je z dvema prstoma včipnil v lice.

»Boter, jaz...« je žena plašno izcedila skozi zobe, se nagloma dvignila, ko da jo je kdo vgriznil, in se umaknila k deskam. V začetku se ji je vse zdelo za šalo in nasmehnila se je — po sili, uslužno. Ko pa je dvignila težke obrvi in ga pogledala naravnost v oči, ko je opazila njihov lesket, v katerem je v trenutku razbrala nizko poželenje, se je zgrozila, vso jo je oblila rdečica. Srce ji je začelo močno utripati, mrzel pot ji je zalil čelo, telo — oči so se ji zasolzile. Hotela je zbežati z dvorišča na ta način, da bi kar na lepem preskočila ograjo, toda z ene strani sta ji

kurnik in stog, z druge pa smrekovi hlodi, pripravljeni za na žago, to preprečili... Noge so ji bile ko podsekane. Čemu je ostala in ni odšla s tovarišicami? ... si je mislila in se vzravнала, ne da bi zmaknila ne prst ne pogled ž njega.

Ceko pa se vzravnan, razkoračen, z roko na hrbtu, ni premaknil; poželjivo jo je meril od roba oblačila preko križa vse do rute na glavi. Gledal jo je, se grabil za sivi brk, ga mečkal s prstom: vrag jo popihaj, omožila se je, otroke je rodila, pa je lepa ostala... in lica ima rdeča, polna, ko otrok. In oči svetle, tople, in napet vrat, ves bel in tako nežen, gladek. Druge so počrnele, postale grde, nji pa sonce ni škodilo. Narobe.

Nazadnje se je vzravnal, se ji približal in jo ujel za roko, potem pa naravnost pod obleko — za prsa; takole, močno, prste ji je zasadil v meso. Petruna se je zvila od bolečin, toliko da ni zakričala. Ceko se je na to razburjeno zagrohotal ves zadovoljen in še močneje stisnil z rokami svojo žrtev. Sedaj šele se je ona ovedela, ga z lahtjo sunila v trebuh, s prosto roko pa ga je močno udarila v obraz.

»Žival!...« mu je vsa jezna zarjula naravnost v oči in pljunila vanj.

»Kaj jaz? ...« je ves zasopel radi udarca v trebuh začel Ceko in ni končal. Oči so se mu svetile od pokvarjenosti, toda vzdržal je. Še vedno mu je strast gorela v duši, še vedno mu je nizko poželenje sililo iz nozdrvi, z osušenih usten.

»Kar tako... hotel sem...«, se je opravičil, globoko zajel zrak in si z grobo dlanjo obrisal slino okrog ust.

Petruni je bilo žal, jeza jo je kmalu minila; občutek sramu se je izlil, izgubil pred strahom za jutrišnji dan, pred sramoto... in še... Stemnilo se ji je pred očmi, nič več ni mogla razsojati, s predpasnikom si je zakrila oči in tekoče, z nizkim glasom je spregovorila:

»Greh je...«

»A prej... kaj prej ni bilo greh?«

»Takrat, takrat sem bila dekle... norica... zdaj pa, zdaj, ko imam moža, otroka,« in ko si je še bolj zakrila obraz, je zajokala.

»Kdo vam reže kruh?«

»Sami si ga služimo.«

»Sami? Če bi od moža zaviseli, bi pomrli lačni ko psi.«

»Tako je, boter...«, je umirjeno zašepetala in si razkrila objokan obraz. Lica in ustne so ji bile od solza ko v ognju. »Tako je, toda Bog vidi, zaobljubila sem se... Ti si pa samo obljubljal, igral si se...«

»Obljubljal sem, toliko... Nocoj, pozneje, če...«

»Otrok mi je bolan... Ves dan je prebil brez mleka...«

»Nič, pusti ga.«

»Ne, ne morem.«

»Potem bom prišel.«

»Ne bodi predrzen!« ga je prekinila vsa iz sebe.

»Hu-u!«

»Videl boš... Zavpila bom, vsa vas se bo zbrala, pa bogvekaj si bodo mislili.

»To se pravi... tako, nočeš!«

»Nočem.«

»Ti... ne hiti z odgovorom, malo premisli, kako bo... pozneje.«

»Nimam česa premisljati.«

»Prav, jaz imam ... čakaj,« se je obrnil in se kar naprej žlobudrajoč in opotekaje se vzel na verando in v enem požirku izpil vse žganje, ki je ostalo v steklenici.

Zvezde zgoraj so hladno sijale.

III

Čez dva dni so pognali Rogačo. Hitro se je razvedelo po vasi, da — radi kraje. Ponoči je nekdo ukradel iz trgovine dva klobčiča motvoza, tistega debelejšega, dražjega, za privezovanje tovara. Res, Rogača je prišel iz mesta pijan, toda da je pustil vrata odprta, tega se ni mogel spominiti. Drugo jutro so jih našli odprta. Kdo je kriv? Odprto so našli — pa so ukradli.

Hudobni jeziki so celo govorili, da je Rogača v krčmi sam priznal. Enostavno, žejalo ga je, pa ju je dal za oko¹ žganja. Za ta denar bi ju pa še hudič vzel.

Žena pa mu ni verjela, na vse je gledala zviška. Ko je Rogača prišel iz krčme, je še s praga začela: »Uničil nas ...«

»Kdo? Jaz?« in ko jastreb je streljal z očmi.

»Ne! ... Ceko! ... Rekel je in napravil.«

»Kakor hoče, z denarjem je mogoče vse napraviti.«

»Če bi se mu bila podala, potem pa. Grozdo poglej, ali ne hodi ob večerih ... in navzkriž sta si ..., da, za nečistnice je sedaj dovolj kruha.«

Rogača se je sumljivo ozrl nanjo. Dvom ga je žgal ko plamen. Da tudi njegova žena kakor Grozda ne obiskuje nejeverca, kadar je on zdoma? Ob istem času pa ga je radi nevsakdanjosti vsega tega prevzela tudi radost; majcena, zajedajoča, hudobna, toda vesela. To ni bila vzrok kraja, ne — ampak nekaj čisto drugega. To se pravi, on je čist, z odkritim čelom bo lahko jutri sporočil vsem, da ni kriv motvoz, ampak Cekova pasja poželjivost ... Tu se mu je misel prelomila, usta so se mu ko od grenčice skrivila. Če bi mu pljunil v obraz in povedal ... ne, ne povedal, ampak dokazal, da ona — njegova žena — ni niti enkrat spala ž njim? Skrb je razbila majceno radost. Izgubila se je, potemnela je še ta svetla točka, h kateri se je za nekaj časa zatekel. »Sramota je tu,« je znova pljunil. »Nič!« je Rogača zamahnil z roko. In spomnil se je žuganja svinjskega pastirja. Čemu ne bi storil tega, čemu ga ne bi zabodel v popek. In rahel nasmeh se mu je prikazal na obrazu, ko je v duhu gledal drgetajoče predrtó telo, od strahu izbuljene oči in odpuščanja proseče dvignjene roke. »Umri, pes! ...« bo zavpil nanj. Če se je pa ona sama vdala? In ko je dvignil glavo, jo je divje pogledal:

† »Torej ... povej, kako se je pripetilo?«

»Tiše ... otroka boš prebudil.«

Dekletce je spalo, na slamnici, leže vznak, razprtih rok, ko da pričakuje, da jo bo kdo prijel. Ogenj je dogoreval; črne sence so začele plesati po stenah. Žena je pripovedovala od začetka do konca, s pretisnjenim srcem, skoraj šepetaje.

»Najprej te je torej ... vščipnil v lice, ne?«

»Da.«

»In ti ... Ti si ga pustila v miru.«

¹ Oka = mera, nekaj več ko liter.

»Mislila sem, da se šali.«
 »Šali z žen...?«
 »Kako naj bi vedela?«
 »Čakaj!« jo je še naprej mučil, potem ko je hotel z novo bolečino, ki si jo je povzročal, pozabiti na samega sebe. »Da mu nisi od začetka dala znaka z roko... ali pa s krilom?«
 »Nisem.«
 »Ampak se je enostavno približal in... te kar na lepem ujel, kaj?« in Rogača ji je segel pod pazduho, in potem, ko ji je nečloveško grobo pretisnil prsi — še dekliske, ohranjene, jedre —: »Kaj takole?«
 Petruna se je zasopla iztrgala, a si je pregrizla spodnjo ustnico. Pomislila je — čemu nisem molčala?
 »Potem?« se je on znova nagnil nadnjo in gledal naravnost vanjo, »pripoveduj, no, da te ni povalil na seno... z nog...?«
 »Ni me! Nagovarjati me je začel... zvečer,« je rekel, »če hočeš...«
 »Aha, zvečer!... Kje?«
 »Pri njem... pozneje pa je dejal doma, da bo prišel.«
 »In ti?«
 »Odbila sem ga.«
 »Glej no, glej,... kakšna hrabrost!... Odbila si ga, in... in...« je začel podrgtavati, »in... udarila si ga, kajne?« in ko je škrtnil z zobmi in se dvignil na prste, jo je tako udaril čez lice, da se je žena opotekla. Solze so se prikazale na lepem obrazu. Z visokim glasom je zajokala.
 »Molči!« je Rogača znova zaškrtal z zobmi.
 »Ko z živaljo postopaš z menoj, pa...«, in zvila se je nad otroka z navzdol obrnjenimi očmi.
 Ogenj je ugašal.

IV

Rogača je snel nož, ga porinil za pas in stopil ven molčeč, nabranega čela. Na ulici je postal, razmislil in krenil proti reki. Krčma je bila zaprta, okno je od daleč mežikalo. »Morda je pa Ceko tamkaj?« je računal Rogača in jo ubral v desno smer. Pa ni stopil noter, samo roke si je od strani položil ob oči in gledal skozi okno v vseh smereh po omizjih. Nekaj ljudi, zbranih v polkrogu zraven točilne mize, je stoje pilo. Jasno je bilo slišati živahen pogovor in zvenkljajoče trkanje s čašami. Videti je bilo, da pijejo na zdravje novemu vozniku Muhi — štokljki podobnemu, suhljatemu človečku, malce grbastemu, povešenega čela in sivih, ščetinastih las. Strahopetec je bil, nespreten in ubog, v strgani obleki in brez čevljev, eden zadnjih v vasi, toda vsi so vedeli, da služi denar njegova žena, ki so ji rekali 'Grozda jalovka'. Ona je bogve na kakšen način prišla do denarja, mu kupila voz in par rejenih konj. In — nadomestil je Rogačo.

»In glej,« ga je po svoji navadi s pojočim glasom dregnil cerkveni ključar, »glej, da boš tudi ti kaj ukradel.«

»Muhovka ni neumna, ko nalašč je ustvarjena za gnojišče,« se zbadljivo oglasi krčmarica. »Zraven tega ima pa tudi dobrega svetovavca... Pri Petruni kaj takega vendar ni mogoče...«

»Kaj, ni mogoče? Ko je bila dekle, s Cekom...«, se je hahljal Muha skozi brezzoba usta in ogromne veke so se mu upogibale v nezadovoljstvu.

»Kakor vsaka...«, jo je zopet vzela v obrambo krčmarica.

»No, saj si tudi ti pokusila med...«, je zakokodakal Muha, radi česar se je krčmarica čutila užaljeno. Lice ji je pozelenelo. Nestrpno si je razvezala ruto na glavi; lasje, ponekod že osiveli, so se ji razpustili.

»Razume se, takrat... Zdaj pa tvoja žena nadaljuje. Slepec...«

»Ni res!« je zmrmljal Muha s hreščočim glasom in spustil ramena. Majcene suhe oči so mu zaplesale sem in tja; oporišča so iskale.

»Re je! Vsa vas ve.«

»Lažeš... ti prav posebno...«

»Kaj pa voz, konja... in čemu so te vzeli?... Glej, kako se bosta sedaj oba skupaj izvlekla iz trnja.«

»Ti bom že pomagal, sraka...«, je zakokodakal Muha in zamahnil s čašo, kakor jo je visoko držal v rokah. Pa ni zadel; steklo na točilni mizi se je razletelo. Krčmarica ga je vsa raztogotena pograbila za rokav, ga parkrat sunila v hrbet, ga porinila čez stopnice in vrgla čepico za njim: »Pojdi... svečo jima pojdi držat... tepec!« in hrupno je zaprla vrata.

Pri padcu je Muha bolešno in na vso moč zastokal, zvil si je nogo in ni mogel vstati. Rogača mu je del pokrivalo na glavo, ga oprijel čez križ in ga popeljal. Muha se ni protivil.

»Ti, bratec, dobro si storil... zamahnil si, samo zadel nisi,« ga je bodril Rogača. On je popolnoma razumel bol in prizadeto sramoto.

»Naj! Prav imajo, ker se mi smejejo. Sam vidim, da grešim in si zatiskam oči. Radi žene, da. Duši me. Hudobna je. Če zineš, ti bo izkopala oči. Hu-hu!« je začel vpiti, regljati. »Poskusil sem z dobrim, na lep način, pa tudi ni pomagalo. Nič, prišel bo dan, ko bo prišla k sebi, ko bo začela razumevati. In vse to radi kruha, radi skorjice... Če jo imaš, je tudi sramota daleč proč od tebe... Vedi... oj!« in nepričakovano se je zagrabil za nogo. Silno ga je zabolelo. »Kito sem si nategnil,« ga je prekinil.

Ob plotu se je spreletela senca. Muha se je dvignil, napel ušesa in zakokodajskal:

»Kaj ti si, Grozda?...«

Žena je nagonsko obstala.

»...kje si bila?«

»Na studentcu. Poglej!« in pokazala je posodo za vodo.

»Tako kasno?«

»Kaj ti to mari? Če hočem, grem lahko o polnoči...«

»Ali slišiš, ali sli-i-šiš?« se je z obrazom brez moči nagnil proti Rogači.

»Kaj ti mari? Fuj, propalica!...«

»Drži jezik za zobmi, sicer...«, ga je prekinila in odšla, ne da bi se ozrla nanj. Muha je s težavo šepaje stekel za njo, stokajoč in oprijemajoč se z eno roko za bolno koleno.

Rogača jo je pobrisal v nasprotno smer. Tako je bežal ko pred točo, ki ga bo zajela na prostem. Ob pletenem plotu je obstal in pogledal na dvorišče. V dnu dvorišča je bilo svetlo, gorela je bakla, ki jo je držal Ceko, pregledujoč drobnico v ogradi. Rogača je neslišno preskočil nizko ograjo, prav tako neslišno obšel stog s senom in se mu približal. Pes je enkrat samkrat nemarno zalajal. Ceko je dvignil baklo in takoj naravnal svetlobo proti obrazu prišleca.

»Kaj bi rad?« je bilo slišati mrgoden glas.

»Radi vrvi... denar sem ti prinesel.«

»Sedaj nimam časa... jutri!« in je stopil.

Rogača ga je ujel za roko. »In še nekaj...«

»Kaj, še nekaj?« toda ko je videl pijani in odločni lesket v njegovih očeh in navihane tanke ustnice, je otipal nož za pasom.

Rogača ga je v trenutku premeril in se mu vrgel za vrat. Spoprijela sta se. Bakla je odletela — padla je v seno. Najprej se je vnela razmetana slama; potem je plamen ko počasna kača lezel po zemlji v levo stran, pa v desno, dokler ni zajel spodnjih plasti stoga. Zaprasketala je trava, na dvorišču je postalo svetlo. Psi v bližini so začeli zavijati — strupeno, zagteguje, ko pred nevihto.

Preplašen radi spoprijema in oslepljujoče svetlobe, ki je vedno bolj in bolj naraščala, se je Rogača napel, potrožil moči in povalil Ceka na tla. In nagloma, ko v testu, je zabodel z nožem v napeti trebuh, ga izdrl, pa ga zopet zabodel blizu popka in tako še nekaj kratov zapovrstjo. Potem ko si je otipal mrzli obraz, je kri na rokah obrisal ob obleko in zbežal.

Ogenj pa se je širil, naraščal — daleč ga je bilo videti, na kilometre daleč, toda nihče ni pritekel na pomoč.

Prevedel: Tone Potokar.

IZ POPOTNIKOVIH ZAPISKOV

JANKO LAVRIN

Pustolovec

Večerna zarja se je pnela nad puščavo, ko sem prišel v Tugurt. Prehod iz peščenih sipin v tropsko oazno mesto s palmami, zidovi, terasami na ploskih strehah in stolpi je bil tako nagel, da se je zdel skoraj neverjeten in nekam očarljivo neresničen. Ta vtis pa je še večal pogled na trg, kjer je mrgolelo in vršelo z burnusi pokritih Afričanov. Bil je namreč konec ramadana.

V hotelu pa sem se spet znašel sredi Evrope, ali kar je huje — sredi potvorne Evrope. Obednica je bila kakor bi jo bili prenesli iz francoske province naravnost v Saharo. Isto pohištvo, isti natakarji, isti kozarci aperitivov, da, prav ista debela, našminkana madame s svojim poslovno vljudnim smehljajem. Ta povsem provincialni vidéz je dajal vsemu ozračju tudi moj mizni sosed, monsieur Dupain. Bil je podčastnik ogorelega obraza, imel je velike brke in še večji apetit. Vedel se je, kakor bi bil prišel v Tugurt edino le zato, da bi vtisnil temu kraju vse spodobne manire, ki se jih je bil navzel v kakšnem Arrasu ali Tarasconu. Prav tem pa sem se hotel ogniti vsaj tu v Sahari. Brž sem povečerjal in pobegnil iz hotela, ven, v pristno Afriko.

Trg je bil natrpan Berberov, Arabcev in črncev. Večidel so se zbirali v skupinah okrog zabavišč. Tu je razcapan pevec ob spremljavi »gvinbrije« prepeval zateglo melodijo, v kateri sta utripala otožnost, pa tudi okrutnost in znoj puščave. Precejšnja tolpa je bila zbrana okoli starega koščenega Beduina, ki je hripavo vzklikal in za vsakim stavkom udaril po bobenčku, da bi opozoril nase. Nedaleč od njega se je pačila opica sredi roja črnih paglavcev, ki so se vedli kakor peklensčki na dopustu. V gruči za njimi je jadikovalo kakih sedem ali osem slepcev. Njihov vodja, visok Berber z izrazom oslepljenega jastreba je pel solo, ostali pa so mu odgovarjali zboroma in v rednih presledkih. V sosedni skupini je krotilec

kač pihal in piskal nad omamljenimi kobrami. Tik njega pa je čepel starec s svetopisemsko sivo brado in pravil zgodbo, ki se je od Harun al Rašidovih časov komajda kaj spremenila.

Bila je vedno večja gneča in nehote sem krenil proti ozkim ulicam. V nasprotju s trgom pa so bile povsem temne in prazne. Kakor po naključju je kedaj pa kedaj posvetil skozi špranje v vratih trak luči. Le včasih je hušknil mimo burnus, neslišno in hitro, nalik nočni senci. Po zaviti in smradljivi poti sem prišel do zadnjih bajt, kjer se mi je odprlo nebo polno zvezd in nočne tišine. Prav tukaj, na robu mesta je rasel s tal bel mavzolej, poslednje bivališče nekega afriškega »veličanstva«, ki je, kakor pravijo, v zabavo paralo nosnim ženskam trebuhe. Zadaž pa se je razprostirala puščava — temno siva mora, ki se je vlekla v nedogled.

Šum, ki je prihajal iz trga, me je dosegal le še kot slaboten odmev. Prav blizu pa se je kmalu razlegel nov direndaj. Bila je čudna mešanica krikov, petja, flavt in afriških bobnov. Krenil sem v to smer in prišel do arabske kavarne, iz katere je donel ves ta hrup in trušč. Že sem hotel vstopiti, ko sem iznenada uzrl monsieur Dupaina. Stal je na vogalu poleg nacičkane Arabke, ki se mu je režala z dokaj nedvoumno spogledljivostjo.

»Bon soir, monsieur.«

»Bon soir, monsieur.«

»Mar proučujete tukajšnje življenje?« je vprašal z neprijetno ironičnim prizvokom.

»Zakaj pa ne? Ali se vam ne zdi zabavno?«

Debelo me je pogledal.

»Zabavno? Hm... Ali greva noter?«

Stopila sva v prostorno, toda nizko in slabo razsvetljeno beznico, ki je bila bržkone kakšno skladišče, preden so jo preuredili v kavarno. Berbersko dekle je plesalo trebušni ples. Zatohli zrak se je tresel od hrupa, ki so ga delali svirači in bobnarji. V demonskem fortissimu so venomer ponavljali isti stavek, ki je spominjal na zamorski tam-tam. Toda z burnusi pokriti gledalci se niso menili za punčaro, ki jim je bila očitno presuha, pa naj se je še tako zvirala po odru. Šele naslednja plesalka — bila je prav tista, ki je preje dvorila Dupainu — jih je nekoliko poživila. Bila je debela babura z nizom kovancev okoli vratu. Plesala je s počasno sladostrastno trudnostjo v udih in njene kretnje so polagoma prevzele tudi pivce. Prenekateri obraz je sledil njene gibe s poželjivim, kislim in ostudno vlažnim smehljajem.

Šum in ples sta bila vedno ista, plesalke pa so se ves čas menjale. Čednih je bilo malo, tudi niso bile kdo ve kako živahne. Dupain, ki si je z izrazom poznavalca venomer vihal brke, je naposled vzdihnil.

»Naj jih vrag vzame,« je dejal. »Pa ti še govorijo o strastnih Arabkah! Edina njihova strast je denar!«

»Ali so res že tolikanj civilizirane?« sem vprašal.

»V tem pogledu se presneto hitro civilizirajo. Poglejte, pogledajte no tisto cipo. Kako se vam zvir, kakor bi še nikoli ne videla afriškega plesa?«

»Ali so domačinke?«

»Kaj še; Iz plemena Uled Nail so. Ženske tega rodu so nekatrške saharške gejske. Za ta poklic se vadijo že v otroških letih, ko pa malo odrasejo, po navadi odrinejo v svet, tako rekoč s trebuhom za kruhom.«

»Mar se ne boje konkurence, ki vlada v mestih?«

»Vse zavisi od njihove spretnosti, nekaj pa tudi od tujskega prometa... Ko si naberejo dovolj denarja, se po navadi vrnejo domov ter postanejo žene in matere. Prenekatera pogine v smradljivem ozračju afriških beznic, orgij, barak in bolezni, kar je končno tudi umljivo. Vsaka stvar ima svoje posledke.«

Obmolknil je, ker ga je prekinil nov vzbur godbe in ploskanja. Na odru je bilo pet žensk, ena je bila še skoraj otrok. Krila so jim plahutala, okraši so cingljali in udje so se jim zvijali v nesramnih, kačjih vijugah. Godci pa so pihali kakor mehi. Podplute oči so jim bile izbuljene, kakor bi jim hotele skočiti iz očesnih votlin in se skotaliti dol proti kuštravi, zanemarjeni bradi. Vse je bilo kakor prizor iz umazanih sanj, v katerih je vse pomešano med seboj: mračna beznica, plesalke, godci, burnusi, turbani, afriški na pol živalski obrazi in tobakov dim, ki nas je zavijal v gost, neprodiren oblak.

»Nikar ne mislite, da je vse to že prava Afrika,« je dejal. S prav živim zanimanjem je sledil vse, kar se je dogajalo na odru. Ko pa so dekleta doplesala točko programa, se je spet okrenil k meni in ponovil.

»Ne, to še ni Afrika. Če hočete spoznati resnično Afriko, lahko potujete z menoj skozi Saharo. K zamorkam! K zamorkam! Oh, la, la... Ravno jutri grem spet v Timbuktu. Že šestič!«

»Govorite, kakor da gre za izlet. Ali se nič ne bojite?«

»Hm, človek se vsemu privadi. Celo nevarnosti te sčasom jamejo dolgočasiti. Seveda, kedaj pa kedaj še doživiš kaj nenavadnega, če si voljan tvegati. Poglejte tole!« je menil in pokazal brazgotino na ključnici. »Spomin na divjake tam onkraj Hoggarja. Še zdaj se vprašujem, kako sem jim ušel. Toda to bi bila dolga zgodba, pa tudi ne edina.«

Čim so ga obšli spomini, jih ni mogel več udržati. Stresal jih je kakor iz rokava. Polagoma pa so se razrasli v komaj verjetno epopejo puščave, epopejo samumov, fatamorgan, žeje, lakote in neštevilnih težav, ki pa jih je vse premagal s svojim umom in svojim pogumom. Kdo bi bil slutil, da se skriva v tem majhnem, spodobnem možicu toliko junaštva! In kako živahen je postal zdaj nenadoma. Ni govoril samo z besedami, marveč tudi z obrazom, z rokami, z rameni, z vsem telesom. Bilo je, kakor da bi iznova doživljal vse te dogodivščine, in tudi jaz sem jih doživljal z njim. Za nekaj časa sem pozabil na vse okrog sebe, ovedel sem se šele, ko se je moj sosed ustavil in je spet postal spodoben in vsakdanji kakor sicer. Srknil je ostanek črne kave in si zavihal brke in vzkliknil:

»No, še eno leto, potlej pa pariška — carinarnica! Pa tudi, če ne pridem v Pariz, saj je še dovolj mest, kjer je vredno živeti. Marseilles ni napak. Pa tudi Toulouse bi ne bil tako...«

Ostrmel sem.

»Pa menda vendar nočete reči, da ste prestali vse te pustolovščine in nevarnosti samo zato, da bi prišli konec koncev do prozaične carinske službice?«

»Zakaj pa ne? V Franciji si mora človek zaslužiti vsako še tako prozaično službo, monsieur,« je odvrnil malce užaljeno. »Sicer pa, kaj neki vam ne ugaja na carinski službi? Redno plačo imaš, prijetno kajžico, prijetno ženico ali metreso in naposled celó pokojnino... Mimo tega se še rešiš te vražje, živinske Afrike in lahko spet živiš v Franciji!

Veste, tudi zaročenko imam tam, krasno dekle!« Strnil je konice vseh petero prstov in jih poljubil. »Krasno dekle je! ... Že nekaj let me čaka, toda ne čaka me zastonj. Še leto dni in njena zvestoba ji bo poplačana... Oh, ali je res že polnoč. To se pravi, da moram iti. Navsezgodaj moram na pot.«

Vstal je. Debela plesalka, ki se je tolikanj proslavila na odru, je korčila mimo njega, se rahlo zadela s komolcem obenj in se mu nasmehnila. Tudi on se je namuznil in ji pomenljivo namignil z obrvmi. Tiho in previdno je šla za njim...

Ostal sem v kavarni še kake pol ure in se čudil ljudem in njihovemu početju. Še posebno pa sem se čudil monsieurju Dupainu, ki je tako herojsko kljuboval vsem afriškim nevarnostim, pri tem pa je mislil le na carinarnico, ki ga je čakala — kakor krona zmagovalca — morebiti v Parizu, nemara pa v Toulouseu.

Derviši

Nenavadno visok, v progasti halji in s čalmo na glavi je s prav vzhodnjaškim dostojanstvom stopal po bazarju v Elbasanu in se ni menil ne za kramarje ne za njihovo blago, ki je ležalo razmetno po neštetih lopah in luknjah.

»Kdo pa je tale?« sem pobaral Albanca, ki me je spremljal in je očitno poznal ljudi in tajne tega mesta.

»O, to je naš begunec iz Turčije. Derviš je, šejk Rufajev. Med našimi mohamedanci je precej ločin, toda Rufaji,« je dejal, zamižal in pomenljivo zažvižgal. »Ali bi jih radi videli? Sestajajo se namreč ob petkih in danes je petek. Srečo imate.«

Nekaj ur pozneje sva potrkala na debela vrata v predmestju. Sluga, ki nama je prišel odpret, se je zaspano poklonil.

»Prosim, počakajta. Povedal bom šejku.«

Kako minuto za tem se je že vrnil.

»Izvolite!«

Pripeljal naju je po hodniku v sobo, kjer je ležalo po tleh ob stenah nekaj blazin. Na preprogi v kotu je sedel šejk s prekrižanimi nogami in se je poglobljal v knjigo. Za hip je privzdignil glavo, pokimal, naj sedeva, nato pa se je spet poglobil v branje.

Začuden nad takim sprejemom sem sedel na blazino in jel opazovati njegov obraz. Precej droben je bil, blede rumenkast in porasel z gosto črno brado. Bil je pravilen kakor izklesan in bi bil celo profinjen, če bi njegove poteze ne bile nekam trde, malone sadistične in polne tistega vznemirljivega mira, ki ga večkrat opazimo pri vzhodnjakih. Oči so bile težke in trudne. To so bile oči človeka, ki preživlja neprestane notranje napore.

Sluga je prinesel dišeče mokke in šejk je zaprl knjigo. Ko nama je ponudil kavo, se mu je obraz razjasnil v dobrohotnem nasmehu. Pričel se je pogovor, ne, to je bil pravi obred vljudnosti — one notranje vljudnosti, ki je tako zelo tuja naši in je prav zategadelj tolikanj očarljiva. Dajala je neki nov pomen in novo patino najnavadnejšim stavkom in besedam. Bilo mi je skoraj žal, ko je prišel čas povsem drugega obreda — onega v mošnji.

Sluga nama je odprl vrata v majhno mošejo, ki je odznotraj spominjala na orožarno. Na stenah je viselo vse polno starih mečev, nožev, rapirjev in celo majhnih bobnov in cimbal.

Derviši, ki jih je bilo kakih trideset, so že čakali. Kaj čudno zborovanje.

Najbolj se me je dojmil sključen starček, ves siv in s skuštrano brado. To je bil nekak kralj Lear v vzhodnjaškim obrazom. Poleg njega je stal mladenič z obrazom, ki je bil izmozgan, sladostrasten in asketski hkratu. Tretji derviš se je vedel kakor mesečnik. Dejal bi, da so mu očesnice obrnjene navznoter, kajti ni se menil za nikogar in za prav nobeno stvar. Nekoliko dalje je stal trinajstleten deček nežnih, rožnatih lic, ki je bil oblečen v pisano haljo in se je oziral okrog z velikimi dekliskimi, sanjavo zamišljenimi očmi. Prav za njim je bilo... toda ta hip je vstopil sam šejk.

Pokončno in resno je koračil k vdolbini pročelne stene in se poklonil proti vzhodu. Potlej se je še enkrat poklonil in meže mrmral in šepetal kakor da moli. Njegov šepet je počasi rasel v zategnjen falsetto, derviši pa so se medtem zbirali v polkrogu. Držeč se za roke so se sklanjali v ritmu šejkovega peva, ki je bolj in bolj rasel in polagoma prehajal v vpitje, rjojenje, tulenje. Kar iznenada pa je spev prenehal, odločno in sikajoče, ko da bi ga odsekal z mečem.

V odgovor so jeli derviši zavijati z votlim, neskončno dolgim uuuuuuu, da me je kar mrazilo.

Eden izmed dervišev je prinesel nargili podobno posodo in jo podal šejku. Ta jo je povohal. Nosnice so mu zadrgetale in trepalnice so mu zakrile oči. Nekam zamaknjeno je stopal od derviša do derviša in jim je dajal vohati mamilo.

Vsi obrazi so se hipoma čudno spremenili. Žile na čelu so jim nabrekle, in kaplje potu so se jim kotalile po licih. Začeli so se klanjati. Pri vsakem pripogibu pa so bruhali hripave, grgrave krike ue, ue, ue, ue, ... ue, ue, ue.

Kriki niso bili več človeški, podobni so bili že besnemu lajanju, ki je naraščalo vedno v istem ritmu. Šejk sam je bil komaj še podoben človeku. Mišice na obrazu so mu drgetale, pot mu je lil po sencih in oči so mu žarele nalik plamenečim kroglam.

»Alah! Il-Al-lah! Il-Al-la-a-ah!«

Vreščal je v falsettu in švigal z očmi po polkrogu dervišev, ki so se sklanjali vedno nižje, sopli, hropli in pobesnelo vzklikali.

Ue-ue-ue-ue... Ue-ue-ue-ue.

»Alah! Il-Al-la-a-ah!«

Šejkov obraz je zatrepetal in se krvoločno zatresel. Bilo je kakor da je voljan planiti na vse, kar se ne klanja Alahovi in prerokovi volji.

Oči so se mu bliskale na vse strani in kogar je zadel njegov pogled, se je zvijal in vpil pod njihovo silo kakor božjasten. Naslednji hip nisem več videl bobnov in cimbal na steni, marveč že v rokah dervišev. Šejk je stopil na sredo, se obrnil proti vzhodu in povzdignil roke.

»Al-l-lah! Il-Al-la-a-ah!...«

Krikom se je pridružil v odgovor bojni hrup bobnov iz medi. Tuljenje se je mešalo s truščem bobnov in z žvenkom cimbal kakor da divja v besnem napadu cela armada. Okna so žvenketala, zrak se je raztezal in zdelo se je, da se bo vsa mošeja zdaj zdaj razletela pod pritiskom tega kaosa, ki je bil poln neke nalezljive, peklenske magije.

Nekaj časa sem bil kakor v snu. Duša, volja, misli, čustva, ves moj jaz se mi je razblinil. Pred očmi se mi je preblisnil privid puščave, ki po njej drvi neskončno krdelo jezdecev z bobni, meči in sulicami — val za valom, val za valom, in Alahovo ime odmeva od obzorja do obzorja.

»Alah! Il-Al-la-a-ah!«

Privid je izginil.

Pred seboj sem spet zagledal suho šejkovo postavo. Obraz mu je bil ves potan, in oči kakor blazne. Kakor v zamaknjenju je vzel meč s stene in pomignil najbližnjemu dervišu.

Ta je brž pristopil, poljubil šejkove bose noge in legel na tla z obrazom navzgor. Šejk je zamižal, in jel mrmrati kakor da moli. Potlej je s slino omočil konico meča, jo postavil na dervišev vrat ter zarezal v meso. Rano si videl razločno, krvi pa ni bilo.

Še dvoje dervišev je prihitelo. Držala sta ga za lakti, medtem ko je ta cepetal po svoji žrtvi. Kakor gnan od trušča dervišev je cepetal čedalje hitreje in silneje, s penecimi se ustnicami, ki so se pačile v krikih, kratkih in prodirnih nalik onim ranjenega šakala.

Derviši so se zdaj vrteli, kričali in rjovelj kakor tropa demonov nekje na dnu pekla. Nekateri so že onemogli in so popadali po tleh, drugi pa so sopli in ječali kakor božjastni. Stari derviš s kuštravo brado je lovil sapo, a si je še vedno prizadeval, da bi dohitel druge. Le njegov falsetto je zdaj slabel kakor pojemajoče cvilenje prašiča pod mesarjevim nožem.

Čez kakšno minuto pa je povsem premolknil. Njegov pogled je bil zdaj truden, malone ugasel, le ustnice so se še vedno nekam grozeče stiskale.

Derviš z mečem v vratu je ležal kakor mrtev. Šejk se je sklonil čezenj in mu izvlekel meč. Spet je nekaj zamrmral, omočil prst in se dotaknil rane in vek svoje žrtve.

Sledil je trenutek napetega pričakovanja. Bilo je, ko da je ves hrup obvisel nekje v zraku. Kaj, če bi se čudež vendar ne zgodil!!... Derviš je počasi odprl oči in se ozrl okrog sebe kakor človek, ki se zbudi na neznanem kraju. Mahoma, ko da se je nečesa spomnil, se mu je obraz razjasnil. Vstal je kakor spremenjen in se je pridružil ostalim dervišem. Nekaj minut za tem je izginila že sleherna sled o rani.

Šejk je zamišljeno stal. Potlej je iznenada vzel močno zarjavel rapir, poklical dečka v halji in mu ga zabodel skozi lice. Z rapirjem v obrazu, z razprostrtimi rokami in z lahno odprtimi usti je jel plesati. Svetle dekliske oči so mu žarele v zamaknjenju.

Demonski hrup je iznova narasel. Vsi so se vrteli v deliriju z dvignjenimi rokami, meže in s peno na ustih. Tuljenje je postajalo vedno bolj hripavo, obrazi čedalje bolj divji, krčevitejši, čedalje bolj izpačeni.

Ue-ue-ue-e... Ue-ue-ue-ue.

Orgija blaznosti. Kankan obsedencev.

Nekaj dervišev je v hipu snelo s stene meče in nože, zavihteli so jih po zraku, zabliskali z njimi po zraku in jeli udrihati po sebi — eden dva, eden dva..., vsak udarec je spremljal zadirčen, histeričen krik.

Živci so mi odpovedali. Kakor ponorel sem stekel ven na cesto.

*

»Precej vroče je tu notri, ali ne?« je dejal moj Albanec in pomežiknil, ko sem stal zunaj in sem bil še zmerom ves iz sebe.

»Mar mislite, da imam vrvi namestu živcev?«

»Nič ne de. Nič ne de. Če ostanete delj časa tukaj, utegnete doživeti še bolj čudne stvari.« me je potolažil. »Zdaj pa pojdiva, da se malo pokrepčava. Meni že kar poje v želodcu.«

Šla sva po veliki prašni cesti, ki se je pekla v soncu. V ušesih mi je zvenelo derviško tuljenje in njihov ples mi je migotal pred očmi. Nenadoma sem začutil, da sem doživel v tej mali rufajski mošeji zares nekaj pomembnega, nekaj, kar mi je dalo vpogled v nedoumne, temne globine v puščavi rojenega islama. In pričel sem umevati strastno navdušenje armad, ki so nekoč z ognjem in mečem širile med neverniki prerokovo postavo.

JEZDECI

NIKOLA FURNADŽIEV

Jezdec, jezdec, jezdec, krvavi jezdec,
o domovina in plamteče rodno nebo,
kje je moj narod in kje moja zemlja upornica,
kje smo, o moje otožno in ravno polje?

Tam pogorele vasi so in pojejo vislice,
veter čez njive zdaj vse opustele ječi,
jezdec jezdi in joče zemlja rodilka mi,
kakor da joče in poje in hodi smrt.

Švignilo kopje temno je tam skozi prostranstvo,
sveti pod soncem se danes s krvjo poškopljenim,
greje na svodu ogromnem rdeča tam okenca,
ki so ko božje, rdeče, vabljuje oči.

Jezdec jezdi, — bratje nad brezdni visečimi,
o domovina in rodno plamteče nebo,
veter se bliža in strašno je, majka, in veselo
poje, umira prostrano in ravno polje!

Iz bolgarščine prevedla: K. Š. in S. A.

INVALID

BOGOMIR MAGAJNA

Preden preidem na dejanje samo, moram vendarle na kratko orisati njegovo življenje, čeprav je živelo podobno tisoč njegovih sodobnikov. Franci Senčnjak se je rodil leta tisoč osem sto petindevetdesetega. Dovršil je nižjo gimnazijo in dvoletni tečaj kmetijske šole. Potem se je zaročil z Veroniko Severjevo. Bilo je že vse pripravljeno za poroko in oče mu je že prepustil obširno posestvo, ko je bil naenkrat mobiliziran, vpoklican najprej v Galicijo in potem prestavljen na Kras, kjer mu je kos granate tako razmesaril noge, da so jih morali nad kolenom odrezati.

Že iz bolnišnice je velikodušno sporočil Veroniki, da jo odveže vsake obljube. Ko se je povrnil, je prepustil posestvo mlajšemu bratu. Veronika je sicer nekaj časa zelo žalovala, baje je celo govorila, da se ne misli nikoli poročiti, toda končno se je vendarle omožila s premožnim posestnikom Martinom v sosednjo vas. Vsem, tudi samemu Franciju se je to zdelo prav. Njemu je brat kupil proteze. Prisojeno mu je bilo tudi nekaj invalidnine. Proteze pa so povzročale tako hude bolečine, da jih je kmalu zavrgel in si nabavil voziček, ki se je dal poganjati z rokami. S tem vozičkom se je vozil nekaj časa po dolini. Kmalu pa je ugotovil, da so ga ljudje povsod sprejemali z zadrego in niso vedeli, kako naj bi se pogovarjali z njim. To ga je zelo zagrenilo. Potem se je poročil tudi njegov brat in Franci je kmalu spoznal, kako je on sam prav za prav nekaj nepotrebne v hiši. Mlada gospodinja je bila sicer prijazna z njim in vsi so znali ceniti to, da je prepustil posestvo bratu, vendar je sam doumel, da bo vsem neprijetno, če se bo vrtel tri sto pet in šestdeset dni na leto po domači hiši. Prostovoljno se je preselil v manjšo gostilno za vasjo. Najel je tam sobico, v kateri je preživel potem dvajset let. Vedno bolj poredkoma je delal izlete po dolini in končno je njegov voziček sameval skoraj nerabljen v lopi za dvoriščem. Sobo in hrano je plačeval z invalidnino. Ostalo mu je še kakih tri sto dinarjev na mesec in ta denar je redno vsak mesec v isti gostilni zakadil in zapil. Brat mu je pošiljal še nekaj denarja za obleko, čevlje in perilo. V teh dvajsetih letih je prečital vsaj sedemkrat vse knjige iz prosvetne knjižnice. V dvajsetih letih ni niti enkrat srečal svoje nekdanje neveste in se tudi ni trudil, da bi jo srečal. V začetku je sicer prišla s svojim možem nekolikokrat v gostilno in vprašala po njem, on pa se je tedaj zaklenil v sobico in se ni maral prikazati. V gostilni ga je marsikdo rad poslušal, saj je znal v najbolj fantastičnih barvah opisovati vojne dogodke in če je le-teh zmanjkalo, si je izmislil nove. Fronta je sploh nekaj takega, kar se ne da popisati in prav zato jo ljudje toliko opisujejo in prav zato je vse res ali še premalo res, kar pripovedujejo o nji in če se tisočkrat zlažejo, se prav za prav ne zlažejo nobenkrat. Še bolj grozotna in fantastična postane ta zadeva dvajset let pozneje, ko se mlajšemu rodu ne sanja več, kako je bilo takrat in so invalidi potisnjeni v obupno samoto in se sprašujejo mlajši ljudje: Od kod neki se je vzelo to čudno bitje, ki se vlačí okoli nas in pripoveduje take nenavadne stvari? — Ker se je vlačil iz sobe v sobo, po veži, kuhinji in po dvorišču po vseh štirih, so se njegove roke spremenile v dva čokata stebra z dvema velikima lopatama na koncu. Vrat se je podaljšal in je izgledal kot vrat oskubljenega petelina, le da je jabolko štrlelo daleč navzven. Franci Senčnjak je postal podoben telovadnemu konju, ki so mu hudomušni otroci narisali na sprednji strani široke oči, dolg, nekoliko zakrivljen nos, povešene brke in košato brado — ali pa je bil podoben tisti stvari, pred katero trepeta boječ človek, ko gre po travniku mimo visokega gozda v pozni večerni uri: Zdaj pa zdaj bo nekaj zastrmelo izmed debel, osvetljenih od mesečine: dvoje velikanskih oči na kosmatem, sicer zelo blede obrazu in ne bo mogoče dognati, ali se tiste oči jokajo ali režijo.

.....

»Franci je kot telovadni konj, na katerega se zaganja grenka usoda, je kot bolečina, ki se je spremenila v rezanje,« je pomislil kaplan Peter Mlinar, ko je popil zadnji kozarec vina in ni pričakal Senčnjaka. Mlinar

je bil sedemindvajsetleten mož, mehkega, skoraj deškega obraza in še bolj mehkih oči. V njih ni bilo nič tiste samozavesti, ponosa in prevzetnosti, ki sije običajno iz oči mladih kaplanov. Iz njih je sijala nenarejena transcendenčnost in askeza in človek bi se čudil, kako je mogel ta gospod popiti sedaj sam pol litra vina, sedaj — leta tisoč devet sto osemtridesetega zvečer na veliko sredo. Peter Mlinar bi sam ne mogel povedati zakaj. Nekaj ga je prignalo v gostilno in mu ukazalo, naj vztraja pri pijači. Če bi naročil samo četrto litra, bi odšel iz gostilne prezgodaj, tisti neznani glas pa je zapovedal, naj ga naroči še en četrto. Tako je že zabrlela petrolejka, ko je še sedel v gostilni. Zunaj je vlekla mimo okna močna vlažna velikonočna burja in šumela skozi drevje enakomerno, kot bi tekla nekje blizu široka reka. »Kot bi tekla nekje blizu široka reka čudnega življenja,« je pomislil Mlinar in postal naenkrat, ne da bi si znal razložiti zakaj, neskončno otožen. »Zakaj pač križa življenje s tako krutostjo samo nekatere ljudi,« se je spomnil naenkrat, »in zakaj križa ravno najbolj svetle ljudi? In kar je najtežje, zakaj vzame življenje nekaterim vsako luč resnice in jih napolni s samim brezupom.« Ta hip se je zavedel, da je stopil v gostilno zato, da bi pripeljal Francija Senčnjaka h Kristusu nazaj.

Senčnjaka pa prav ta večer ni bilo blizu. Mlinar je že obupal in ravno je mislil poklicati gostilničarja, da bi plačal, ko je zaslišal poznano drsanje po veži.

»Dober večer, Franci,« je pozdravil, ko je zagledal na vratih orang utanu podobno bitje, ki je z velikimi očmi zastrmelo vanj. Invalid ni odzdravil. Urneje kot bi mu kdo prisodil, je pohitel pod mizo proti klopi ob steni. Ko mu je hotel kaplan pomagati na klop, je nevoljno odkimal. Položil je šapi na klop in se z enim sunkom pognal in zavalil nanjo. Nato je zaklical skozi vrata: »Janez, Mlinar je tu, prinesi dva litra na mizo!« — Šele sedaj si je poravnal lase, ki so se mu vsuli čez obraz, proti zatilju nazaj. — »Danes se bom napil in ti, Mlinar, se boš napil z menoj.«

»Ne bom se napil,« je odgovoril kaplan plaho.

»Napil se boš,« je zamrmral Franci grobo. »S teboj se je mogoče pošteno razgovoriti. Drugače naju vedno motijo drugi, danes pa je velika sredo in ne bo nikogar. S tvojim šefom, župnikom, bi se ne hotel pogovoriti, s tisto torpedovko, ki strelja vedno z očmi na vse strani, ki se mi ne upa pogledati v oči in ne ve, kaj naj bi govoril z menoj. Ne verujem niti v vruga in ne v Boga in če bi verjel, bi se ju ne bal, saj Bog bi me ne maral, hudič bi se me bal in se me otepal, toda ti si iskren človek in kadar moliš, se ne lažeš in zato se mislim na široko razgovoriti s teboj. Janez, pusti naju sama in naj te danes ne martra firbec. Pij, Mlinar!«

Kaplan je kakor hipnotiziran izpraznil kozarec, ki mu ga je invalid natočil in takoj nato drugega. Ko je kmalu nato izpraznil tretjega, mu je vino udarilo v glavo in začel ga je prevzemati strah. Invalid je opazoval vsako njegovo potezo: »Vidim, Mlinar, da te prevzema strah. Če nočeš piti, pa ni treba. Ni prijetno popivati z opico, toda veruj mi, ugrizniti te res nisem nameraval,« je govoril grenko.

»Izpil sem že poprej pol litra, vendar bom pil še — radi tvoje družbe. Nisi ti opica. Radi tebe sem se ustavil danes v gostilni, ko so vsi drugi

doma. Podoba božja si kot vsak pošten človek, čeprav ti manjka v srcu luči.«

»Podoba božja,« je ponovil invalid in planil v vesel, nezadržan smeh. Kaplan ga je zamišljeno in žalostno motril, nato je nadaljeval: »Tepli so ga in suvali, da je izgledal kot mučena žival, pa je bil Kristus in odrešenik. Danes hodijo množice mimo podob njegove krvave poti. Ob zadnji postaji poklekujejo in poljubljajo njegov križ. Ne maraš za Njegov dom, toda v Njegovem imenu te vabim: Pojdi k Njemu in če sam ne maraš iti, Ga bom k tebi prinesel jaz. Reci le besedo in On sam bo prišel k tebi!«

Kaplanove besede so postajale vedno bolj plahe in zadnje je šepetal. Invalid ga je motril s svetlimi očmi. Ko je kaplan končal, je v daljavi zabrlizgala lokomotiva. Invalid se je zdrznil in pozorno prisluhnil. Ustnice so se mu razprle v nekaj trpkega. Nato je stresel glavo, kakor bi se hotel otresti neke misli, in odgovoril, sedaj manj grobo: »Motiš se, Mlinar, ko misliš, da se množice jokajo, ko se plazijo mimo njegovega križevega pota, ko na koncu poklekujejo in poljubljajo križ. Res se jim jokajo oči, toda v svoji podzvesti se veselijo njegovega trpljenja in prelivajo željo, da bi ga križali še enkrat, v solze. Če bi te trume znova nagnal pred Pilata, bi tulile prav tako, kot so tulile takrat in tulijo danes prav tako, ko treba pogubiti kakega sočloveka.«

»Ne, ne, ljudje niso toliko zlobni, tudi v podzvesti ne.«

»Ljudje so v zavesti in podzvesti bolj zlobni, kot si predstavljaš ti, ki gledaš na vse stvari s svojimi angelskimi očmi kakor skozi sinje nebo, pa se ti zdi, da je vse angelsko in sinje. Ti si prišel danes k meni, da bi me izpreobrnil, kaj ne, prišel si, da bi me izpreobrnil?«

Kaplan je prikimal. Invalid pa je strmel vanj poln neke radovednosti.

»Odkritosrčen si in vrag te vzemi, to mi ugaja in skoraj hvaležen sem ti za to. Vendar se ne trudi, ne bom se izpreobrnil, kajti za izpreobrnjenje je treba vsaj nekaj vere, jaz pa te nimam prav nič. Zato raje pij z menoj in me poslušaj — zameril, vem, da mi ne boš. Govoril mi boš o neskončnem usmiljenju in takih podobnih stvareh, toda vse to mi bo le prazna pena. Ne bodi presenečen, jaz se nameravam spovedati tebi. Dolgo sem iskal človeka, ki bi se mu lahko spovedal in končno sem našel tebe. Ne iščem nikakega odrešenja za svojo vest, niti naprtiti svojega greha še komu, da bi mi ga pomagal nositi. Izpovem se zato, da tisti zločin ne zamre z menoj in da bo vsaj eden, ki me bo lahko obsodil, ko se sodnija za tako stvar niti zmenila ne bi, kajti dosti jih je, ki grešijo tako.«

»Spoved brez vere v odpuščanje le poveča grenkobo. Želiš si odrešenja, pa ga zavračaš.«

»Vrag ti angelski, veruj mi, da mi ni zato, da bi odložil svoje breme. Če se bojiš, da bi se ti kot duhovniku spovedal nepravilno, se ti spovem kot človeku. Nočem, da bi ti, moj edini resnični prijatelj, mislil, kadar crknem: Umrli je mučenik s fronte. Hočem, da bi ti vedel: Crknil je pes, ki je storil velik zločin, ki je onečastil zemljo za tistimi jarki, v katerih jih je za to zemljo izkrvavelo tisoče takih, ki so bili nedolžni kot otroci. Boš vsaj razumel, zakaj sem se režal poprej, ko si mi rekel, da sem nekaj takega kot podoba božja. Če pa ne maraš, da bi ti povedal, bom molčal.«

Kaplan je nemo strmel vanj in ni odgovoril. Kozarec, ki ga je, ne da bi se zavedal, držal med prsti, se je začel tresti. V sobi je vladala mučna

tišina, le burja je zunaj enakomerno šumela med drevjem. Invalid je strmel v kaplana nazaj. Njemu se ni tresla roka, toda mišice na obrazu so mu bile napete in usta na pol odprta. Čeprav ni kaplan ničesar odgovoril, je začel naenkrat hlastno pripovedovati in hitro, kakor bi se bal, da bi mu kaplan ne ukazal, naj molči:

»Z gališke fronte so me premestili na Kras, kjer sem prebil leto in pol neprestano v jarkih — neprestano — le včasih so nas izmenjali za nekaj dni, da smo si očistili v kavernah uši. Ne bom ti pravil, kaj se pravi tičati leto dni in pol v lastnem blatu in smradu in v smradu tistih, ki smo jih vlačili iz jarkov v grobove ali na grmade. Leto in pol sem desetkrat na dan premišljeval o svojem dekletu Veroniki in zijal v njeno fotografijo kot v kako pravljичno prikazen. Vsak mesec sem prosil za dopust, samo za par dni sem prosil, da bi šel in jo videl, pa nisem bil uslišan nikoli. Medtem je poginilo nekaj sto poznanih tovarišev. Ni bilo dneva, da bi ne mislil vsak izmed tistih, ki smo ostali živi, na pobeg. Pobegnil pa ni nihče. Prav za prav je pobegnil ta ali oni, vendar se je že po enem dnevu vrnil nazaj. Zijali smo vsak dan drug v drugega in vedeli, da je nemogoče pobegniti zato, ker bi bilo treba pustiti ostale še naprej v dreku in trpljenju. Kako le morejo biti srečni ljudje v raj, če jih istočasno na tisoče tiči v peklu, to mi razloži, dragi Mlinar! Ne more biti večnega odrešenja za ene, če so drugi istočasno večno pogubljeni. Stokrat sem sklenil pobegniti, toda ko sem se ozrl na tovariše in na poročnika, ki je izgledal kot okostnjak, ki je mislil na pobeg tudi sam in ni pobegnil, sem vedno sklonil glavo in ostal. Neki dan pa me je le zmagalo. Storil sem sramotno dejanje in zapustil tovariše. Dve konservi in hlebec kruha sem stlačil v torbo in odšel. Nekateri so me videli, toda nihče ni zinil niti besede. Počasi sem se oddaljeval od jarkov proti kraškim vasem in čim delj sem stopal po planoti, tem težji mi je postajal korak, tem bolj sem vedel, da ne bom došel niti deset kilometrov daleč, ko se bom obrnil in se povrnil. Vendar sem vztrajal kakor v obupu in došel do vasi, ki je bila večinoma v razvalinah. Nekaj hiš pa je še stalo in niti v sanjah si ne bi predstavljal, da so ostali v tistih hišah nekateri civilisti. Zakaj jih je pustil komandant, ne vem. Ali je imel preširoko srce, ali pa je bil norec — saj je bilo več kot gotovo, da se bodo tudi tiste hiše kmalu spremenile v kraški grob. V široki kadunji pred vasjo sem se ustavil in tisti hip spoznal, da ne bom napravil niti koraka več naprej. Preklinjajoč samega sebe sem sedel na travo in zastrmel srepro predse. Tedaj se je prikazalo na drugem bregu kadunje dekle — prvo dekle, ki sem ga videl po enem letu in pol. Strmel sem vanjo kot v prikazen in ona je strmelala vame. V rokah je držala košaro. Nabirala je regrat. Ne da bi jo poklical, se je polagoma približala in tedaj sem videl, kako zelo sestradena je, kajti oči so ji obvisle na hlebci kruha, ki je molel iz moje torbe. Morala je imeti kakih petnajst let. Več prav gotovo ni imela, verjetneje celo, da je bila kako leto mlajša. Toda jaz sem takrat namenoma pomislil, da jih ima že petnajst, kajti moje oči so že strmele na belo kožo pod njeno raztrgano bluzo in niso hotele videti, kako štrle ličnice s suhega sestradanega obraza. »Kako ti je ime?« sem jo vprašal. »Francka. Nabiram regrat zase in za malega bratca. Mamo je ubilo,« je odgovorila, ne da bi odmaknila oči od hlebca. »Francka, jaz nimam samo tega kruha, ampak tudi dve dobri telečji konservi. Dam ti vse skupaj, ti pa lezi poprej v travo in daj mi ...« sem ji dejal. »Tonček

me čaka doma, je zajecalo dekle, pokleknilo predme, vzdignilo roke v bogca in zastrmel v kruh. Jaz pa sem mislil: Kot pes sem preživel toliko časa in tudi jaz imam pravico do nečesa. „Francka, vse bo tvoje, le v travo leži, kakor sem ti rekel.“ — Tedaj je deklica legla vznak in si zakrila z dlanmi oči — jaz pa sem tiste minute osramotil ne samo njo, ampak vse tiste, ki so ostali v tistih jarkih. Potem sem položil konzerve in kruh na drobne razgaljene prsi in niti tedaj ni dvignila dlani z oči. Odšel sem kot pes nazaj proti jarkom, kjer so me sprejeli z mrtvimi, topimi pogledi in poročnik mi je rekel: „Mislil sem, da te vsaj dva dni ne bo, ko si tolikokrat zijal v fotografijo tiste tvoje Veronike.“ Ta hip sem se zavedel, da sem izgubil tudi pravico do Veronike, čeprav bi se povrnil zdrav s fronte. Drugi dan se je spremenil v peklo in tedaj sem vedel, da ni mogla ostati v tisti vasi živa niti miš. Ko je ponehalo ob-streljevanje, sem stopil k poročniku in ga prosil, naj mi dovoli, da bi šel v vas. „Poiskal bi rad truplo neke deklice in njenega bratca in ga pokopal, da bi ga ne žrle vrane,“ sem rekel. „Ako ti je toliko zato, da bi crknil, pojdi le,“ mi je dejal poročnik. „Saj sedaj le poredkoma streljajo,“ sem mu odgovoril. „Zrešetalo nas je te dni in rabim vsakega moža, toda le pojdi,“ mi je zamrmral. Šel sem in zagledal od daleč le kup razvalin. Vedel sem, da je blazno iskati trupla med tisto grobljo, toda jaz sem vseeno taval med razvalinami in nisem našel ničesar. Ko sem se vračal, mi je treščilo železo, veliko kot pest, tik nad kolena in mi razbilo noge. To je tisto, kar sem ti mislil povedati in ti mi boš seveda rekel, da je mogoče tudi tak greh izbrisati. Ha, Mlinar, kako velik se ti zdi ta greh?“

»Silno velik,« je zašepetal kaplan. »Če bi ne bilo tistih konserv in kruha, bi bil tisti greh dosti manjši. Je bilo dekle nedolžno?«

»Kako naj bi ne bil otrok nedolžen,« je odgovoril invalid in se zakrohotal.

»Povedal si greh meni. Reci, da ga poveš tudi Bogu in izbrisan ti bo.«

Invalid se je režal razboljeno: »Izbrisan mi bo in jaz bom celo prišel v nebesa in srečal tam njo in ji rekel: Glej, Francka, bil sem lump in sem prišel v isto nebo kot ti.«

»Francka ti je v nebesih že davno odpustila.«

»Kako naj odpusti kup kosti med kamenjem,« je zamrmral invalid in zastrmel proti mračnemu kotu.

(Dalje prihodnjič)

R A Z N O

† DR. IVAN LAH

Dne 18. maja je umrl pisatelj in publicist dr. Ivan Lah, znamenit javni delavec, borec za uresničenje jugoslovanskega sna in velik Slovan. Kot pisatelj je izšel iz naše romantike in stopal ob strani moderne, bolj dober pripovednik kakor originalen ustvarjavec. Vendar so imela in še imajo njegova dela (»Brambovci«, »Angelin Hidar« in številne daljše in

krajše novele) dovolj širok krog čitateljev in ljubiteljev. Neprimerno bolj v ospredje je stopil s svojim publicističnim in narodno vzgojnim delom. Zaradi svojega zavednega in aktivnega slovanstva je bil za časa Avstrije preganjan in je prebil med svetovno vojno več let po avstrijskih ječah. Po pojmovanju je bil idealist in izredno čist značaj. Z njim smo Slovenci izgubili nenavadno plodovitega in borbenega javnega delavca. VI. B.

† RADIVOJ PETERLIN-PETRUŠKA

Človek kar verjeti ne more, da je res. Zapustil nas je naš dobri, nemirni popotnik Petruška. Dne 21. junija je umrl v Kamniku pri svojem bratu Alojziju Peterlinu-Batogu. Pesnik zbirke »Po cesti in stepi«, slovenski Ahasver, ki je 19 let kolovratil ob začetku našega stoletja, večinoma per pedes apostolorum, po širni matjuški Rusiji, ki je bil povsod doma, kjer se govori slovanski jezik. Nemara je tam na Vzhodu izgubil čut za daljino. Videl si ga prav tako v Ljubljani, Mariboru, Novem mestu in Kamniku kakor v Beogradu ali Skopju. Nenadoma te je nekdo potprepljal po ramenu, ozrl si se in si zagledal rdečelični obraz Petruške. »Kam, kam, prijateljček?« Ti si se začudil, odkod nenadoma on na tem kraju, a on, kakor da te je prav tu pričakoval. Lipah mi je dejal, ko sva izvedela o njegovi smrti: »Ali veš, zakaj Petruška ni vedel povedati nič posebnega o Rusiji? — I, no, doma se je čutil tam, pa se mu je zdelo vse samo po sebi umevno.« — Pri pesniku Janku Samcu je skozi kralo v Mariboru na vrata. Odprli so, skozi vhod je pomolila roka vrečico bonbonov: »Za malo!« Aha, Petruška! »Počakaj no, malo.« »Ne utegnem, prijateljček. Se mi mudi.« In že ga ni bilo več.

Bil je zlata slovanska duša. Vsem bi pomagal, nase je najrajši pozabil. Nprestano je bil v akciji. Ni zameril. Rad je odpustil. Nežnočuten lirik. Velik kot človek svobode. Po svojem nemirnem, nevezanem življenju pri nas enkrat. Vsi, ki so ga poznali, žalujejo za njim. *VL.B.*

DVA ROMANA SLOVENSKE MATICE

Letos, v štiri in sedemdesetem letu svojega obstoja in založniškega delovanja, je izdala Slovenska Matica kar tri izvirne knjige, izmed katerih sta dve leposlovni. To sta roman *Miška Kranjca* z naslovom »Kapitanovi« in povest »Kaplan Martin Čedermak«, ki jo je napisal Pavle Sedmak. Takoj naj pripomnimo, da je imela Matica letos z izborom srečno roko, saj spadata oba imenovana leposlovna spisa med najpomembnejša dela našega pripovedništva v zadnjem času.

1. Roman *Miška Kranjca* z naslovom »Kapitanovi« pomeni za pisatelja nekaj majhen jubilej: to je namreč že deseta knjiga tega najmočnejšega in najplodovitejšega pisatelja mlajše generacije. Miško Kranjec ustvarja žal z naglico, ki njegovemu delu ni vedno v prid, kar se je pokazalo zlasti iz nekaterih njegovih zadnjih del. Vendarle pa lahko z veseljem

ugotovimo, da nam je s »Kapitanovimi« zopet dal ne le zanimiv in branja vreden daljši pripovedni tekst — roman obsega malone štiri sto strani —, marveč tudi literarno pomembno delo, ki kaže avtorja v njegovem neutrudljivem in vztrajnem naporu po vedno večji popolnosti.

Kakor kaže že naslov, nam pisatelj v svojem delu prikazuje zgodbo in usodo družine Kapitanovih. Kljub temu pa je glavni poudarek na življenjski drami ene izmed predstavnic tega rodu, Kapitanove Agate, ki je omožena na domu. Prav ta njen zakon je tisto, kar nam predvsem odgrinja pisatelj, vežoč seveda njeno osebno zgodbo z usodo Kapitanovega doma. Roman je najbrže prav zaradi tega dvojnega poudarka razdeljen v dva dela, izmed katerih obsega prvi del dve, a drugi tri poglavja.

V prvem delu izvemo, kako je nesrečni zakon Agate Kapitanove z Ivanom Rajem razbil družino in vrh tega preti uničiti tudi dom, ki ga za zdaj še drži pokonci stari Kapitanov oče. Agatin zakon je bil sklenjen ne le po računu, ampak tudi na prevari. Po sedmih mesecih pride namreč na svet tuji otrok, grbasti Katarina, in tedaj mladi, prevarani mož zapusti dom Kapitanovih, kamor se je bil priženil. Vsi poskusi sprave so se ponesrečili, posebno ker je Ivan Raj čutil, da on in Agata ne spadata drug k drugemu. Tudi Kapitanovi, ki so na tihem upali, da bo otrok umrl, so ga izbrisali iz svoje hiše. Pa tudi Agata je ostala, kakršna je bila, še preden je stopila z njim pred oltar: ljubila je druge. Medtem se je na domu marsikaj spremenilo: mati se je postarala in umrla, dve sestri, Marta in Treza, sta se poročili. Tedaj se je zgodilo, da se je Ivan Raj, ki je bil medtem v mestu v službi, nekoč vrnil, a je znova odšel v svet, ker ni našel poti do Agate, ki mu tudi ni rekla, naj ostane. Oče vidi, da to ni bilo prav, in jo zato obsoja; a ne samo nje, ampak vse ženske Kapitanovega rodu, saj pravi: »Takrat, ko je mati začela gospodariti pri nas, se je začel naš dom krhati. Zdaj živimo na prehodu. Prav za prav že padamo. Konec prihaja počasi.« In res vidimo, da Agata, njena narava, njen značaj, njena volja zmerom bolj posegajo v usodo Kapitanovega doma. Ker ni doma moža, si — po nekoliko romantični ljubezni s sosedom, Dunkovim Jožkom — nujame hlapca in se zaplete z njim v novo razmerje, iz katerega se bo rodil še drug tuj otrok.

Tedaj oče pripelje domov hčerinega moža, ki zapodi hlapca. Stari Kapitanov, ki je imel svoje mišljenje o človeškem življenju in njegovi poštenosti, je hotel s

tem ne le zakriti sramoto, ampak tudi rešiti domačijo. Kapitanove ženske, izvečine negativni tipi, so neprestano gazile ceno in vrednost človeškega življenja, on pa jo je ohranil in jo gojil. Razen tega pa je zmerom jasneje videl, da prihaja polom nad to domačijo, in sicer zaradi vzroka, ki je tičal v krvi teh ljudi. Kapitanov pa je dobro vedel: kmetu mora biti prvo in in poslednje zemlja in sploh kmetija, njegovo gospodarstvo. Zato se je ponižal in poiskal izgubljenega zeta. Vendarle pa je bilo življenje zaradi vsega, kar se je zgodilo poprej in kar se je dogajalo sedaj, po moževi vrnitvi, neznosno. Življenje je bilo razbito in Ivan je znova mislil na pobeg. Tedaj pa je prišla vojna, ki je vse vrgla v drug tir. Medtem se je rodil tudi Števek, Agatin drugi otrok, ki je pomenil novo sramoto in še več: s tem dogodkom so Kapitanovi nazadovali v vaških vrstah. Vsega je bila kriva Agata, ki se je borila proti vsemu, kar je v življenju ustaljenega, kar priznavajo vsi ljudje za dobro in pravilno. Zakaj zmotja je, da je človekovo življenje le njegova stvar. Vse — in tudi mi sami — je v zvezi z življenjem, z ljudmi. Kakor je bila Agata le člen Kapitanove družine, tako je bila le-ta spet samo del v celoti vaškega občestva. Prav zato v starem Kapitanovem ni umrla misel na zeta: Ivan Raj je zanj predstavljal mir cele družine, pomenil obstoj stare, močno krhajoče se kmetije. Zato je vedno upal na njegov povratak, kljub temu, da so nekateri govorili, češ da je v vojski padel — in tik pred svojo smrtjo, s katero se konča prvi del romana, je še prosil Agato, naj se spravi z njim, s svojim možem.

Drugi del romana pripoveduje o vrnitvi Ivana Raja, o njegovi pozni spravi z ženo, ki mu je rodila sedaj dva otroka. Podoba je bila, da se bo dom Kapitanovih rešil pred poginom. Mladi gospodar je premagal v sebi osebno razočaranje in spoznal, da je življenje vsakdanjost, otroci, zemlja, živina, nebo, pomlad in vse, kar je s tem v zvezi. Zato se je ves posvetil delu, dokupil zemlje, sezidal nov dom. A bilo je vendarle vse-zaman. Oba lastna otroka, ki sta mu pomenila vse, upanje, vero v življenje ter pogon za delo, sta umrla, medtem ko sta oba tuja otroka živela. Ivan Raj, ki je bil odšel v Ameriko, da bi rešil zadolženi dom, se zato dolga leta ni več oglašil. Vse to je zlomilo tudi Agato, ki se je predala nekdanjemu življenju, polnemu nemira in strasti.

Toda ta osebna ali morebiti bolj družinska drama ni bila edini razlog, da je propadel dom Kapitanovih. Po njem je segal s svojo grabežljivo roko tudi sosed

Dominko in ta grabežljivi kmečki pohlep je tisto, kar v drugem delu poleg demona krvi predvsem giblje in vodi usodo Kapitanovih. Izmed njih se naposled rešita prav za prav samo oba tuja otroka, grbast Kristina, ki postane šivilja in se poroči, zlasti pa Števek, čigar veliko upanje na bodočnost predstavlja optimističen zaključek tega romana, ki nam sicer razodeva dovolj mračno podobo življenja.

Priznati moramo, da je pričujoči roman zanimiv ne le kot napeta zgodba in močna podoba neke življenjske usode, marveč predstavlja tudi v pisateljevem razvoju važen mejnik. Kakor že v nekaterih prejšnjih spisih, lahko opazimo tudi tukaj, da se Miško Kranjec, ki ga je dolgo privlačila predvsem zunanja podoba življenja in nam je najrajši prikazoval v bistvu samo zunanji prerez življenja, zlasti ti-stega, ki ga je imel priliko opazovati v svojem domačem prekmurskem okolju — zmerom bolj nagiblje v prikazovanje človeških usod kot takih. Res je še vedno ostalo v njegovem delu vse tisto, kar ga je označevalo doslej: pokrajinsko okolje, ki ga pozna do potankosti, opisovanje ljudi in zemlje, ki so vedno zajeti v danih zemljepisnih mejah ter v okviru socialnih in časovnih prilik. Kljub temu pa se zmerom vidi pisateljevo prizadevanje, da nam prikaže predvsem zgodbe ljudi kot usodno igro značajev in kot borbo za notranji in zunanji smisel njihovega življenja. To ni lahko in res čutimo delno neskladnost zlasti v podobi glavne junakinje Agate, za katero ne vemo prav, ali je tragično in celo demonsko, ali pa precej primitivno bitje, ki pač sledi svojemu nagonu. Psihologija Miška Kranjca nam vobče odgrinja le nagonski svet in nas le redkokdaj vodi do tistih globin, kjer moremo govoriti o prebujanju duha v človeku. Stari Kapitanov je prav za prav edini nosilec neke globlje нравne zavesti, ki je v bistvu kmečko-tradicionalna, čeprav po avtorjevi krivdi večkrat izraža neko filozofijo, ki ni njegova. Pri Kranjcu sploh vidimo, da je pogosto mnogo preveč visokih besed za okvir, v katerem je podana snov. Prav tako se avtor nekoliko preveč ponavlja, s čimer ne mislim samo motivov, ki jih prevzema iz prejšnjih spisov, ampak ponavljanje, preskakanje in celo oporekanje v delu samem. Posledica tega je razvlečenost, ki jo podčrtava tudi še zmerom premalo izoblikovani slog. Prav tako moti prepogosta raba indirektnega govora. Drugi del romana nam je pokazal tudi, da je pisatelj skušal prvotno psihološko zasnovanemu sporu dati tudi močan sociološki poudarek. To bi bilo samo po sebi celo hvalevredno,

vendar pa je zaradi tega opaziti neko nenotnost v gradnji, ki je očitna tudi v podarku posameznih oseb, izmed katerih je Agata vidno v ospredju. Vendarle pa so nekatere osebe podane odlično, zlasti oba otroka, prav tako so prelepi opisi prirode, h katerim se Kranjec hvala Bogu zopet vrača. Posebej moramo poudariti njegov izrazito epski prijem, ki kaže rojenega pripovednika.

2. Razen tega romana je izdala Matica letos še drugo izvirno slovensko delo: Pavla Sedmaka kroniko o bojih kaplana Martina Čedermaca za pravice svojih faranov. Dejanje tega romana, kakor bi prav tako lahko imenovali Sedmakov spis, dasi sam nima posebne literarne oznake, se godi ravno v Miškotovemu nasprotnem delu ozemlja, na katerem prebiva naš narod, namreč v Beneški Sloveniji. Po tem je še izraziteje pokrajinsko označen kakor roman Miška Kranjca, a tudi sicer ima Sedmakovo delo mnogo več zveze z aktualno sodobnostjo.

Pisatelj nam je v njem razgrnil usodo tistega dela našega naroda, ki preživlja enega najusodnejših trenutkov v zgodovini svojega obstoja: ko se njegova lastna narodna tradicija srečava z usodo in voljo novega časa, ki v marsičem nasprotuje ne le starodavnemu izročilu rodu s tem, da terja asimilacijo in prilagoditev nečemu novemu, tujemu, zlasti kar zadeva jezik in običaje, ampak bolešno in usodno tudi v vest in vero teh ljudi, saj sta bila jezik in vera zmerom kar najtesneje spojena.

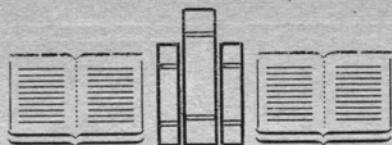
In ravno ta spor v dušah ljudi, ki ga najtočneje izraža vprašanje: ali Cezar ali Jezus, je v prvi vrsti zanimal in privlačil pisatelja, čigar delo bi zato, vsaj v kolikor je ogledalo najotipljivejše resničnosti, torej po vsebini res lahko imenovali kroniko, dasi je oblika, v kateri nam pisatelj prikazuje to življenje, še najbližja obliki povesti ali romana. Toda čigav roman je to: ali roman kaplana Martina Čedermaca, po katerem se spis imenuje, ali epopeja, oziroma boljše drama ljudskega občestva, v čigar imenu in za katerega se Čedermac bojuje? Oboje. V ospredju je resda Martin Čedermac, osiveli duhovnik, ki nekoliko spominja na podobne Pregljeve like, vendarle pa je vse njegovo življenje in delovanje v tako tesni zvezi z usodo zemlje in ljudstva, da moramo prav v tem videti vsebinsko jedro in idejno pomembnost pričujočega spisa, ki prav zaradi tega ni samo običajno literarno delo, marveč tudi pomemben časoven dokument. Potemtakem tendenčno delo? Ne. Pisatelju se je kljub nevarni,

celo delikatni snovi posrečilo, da je v napieti dramatični zgodbi, ki obsega samo pet poglavij z epilogom, zajel veliki in usodni zgodovinski trenutek tako, da čutimo tudi v tej zgoščenih podobi vso njegovo tražiko, prav tako pa tudi prikazati veličino borbe, ki je našla v kaplanu Martinu Čedermacu svojega herojskega nosilca.

Njegov lik ostane bralcu nepozabno v spominu, pa najsi nastopa doma, pri svoji sestri, bratu ali materi, ali pa v cerkvi in na vasi med farani; zlasti pa zapuste neizbrisne sledove v naši duši njegovi nastopi pred cerkveno in posvetno gosposko, ki tako usodno posega v razvoj dogodkov v tem romanu. Prav tako pa so pretresljivi in mojstrsko podani tudi posamezni prizori, izmed katerih je treba posebej omeniti na primer umiranje Čedermacove matere, noč, ko sta s sestro nesla katekizme v cerkev svetega Mihaela, dalje obe njegovi pridigi v cerkvi, ali pa razgovor z otroki v vinogradu, katerim je Čedermac govoril o Bogu, ki je ustvaril zemljo in pisano množico narodov. In ko je bilo vse nared — tako jih je učil — tedaj je poklical narode pred svoj prestol in dal vsakemu poseben kos zemlje in jezik, da se morejo razumeti med seboj, izražati žalost in veselje, hvaliti Boga za njegovo dobroto. Tudi Slovencem je dal Bog kos siromašne zemlje, ki jo je obdaril s posebno lepoto. Dal jim je tudi jezik, da v njem govorijo, molijo in pojejo... In greh bi bil, jih je še nadalje učil, velik greh, ako si damo vzeti, kar smo prejeli iz božjih rok. Ljubite svojo zemljo in svoj jezik... To občutje in ta klic, ki zveni zdaj kot prelepi spomin iz davnine, n. pr. iz prizora, ko Čedermacova sestra Katina poje bratu starodavne slovenske pesmi, zdaj zopet kot mesianistična vera in oznanjenje tistega dne, ko bo usoda zopet povečala naš jezik tudi tam, kjer je že utihnil. Zveni pa nam tudi iz krajev, ki jih v domačih imenih srečujemo prav do najzahodnejših meja, kjer še prebivajo Slovenci.

Roman je pisan v lepem jeziku, ki je tu in tam dialektično pobarvan in obogaten z nekaterimi novimi slovenskimi izrazi; tudi slog je živahen, dramatičen in nekam odsekan, kar je čutili posebej iz morebiti celo prepogoste rabe nepopolnega stavka. Pisatelj, čigar ime je bilo doslej neznano v naši literaturi, je z njim obogatil slovensko književnost s pomembnim delom, ki bo nedvomno vžgalo ter si pridobilo med nami veliko bralcev.

France Vodnik.

**Salda-konte, štrace, journale,
šolske zvezke, mape, odjemal-
ne knjižice, risalne bloke itd.**

nudi po izredno ugodnih cenah

***Knjigoveznica
Jugoslovanske
tiskarne***

***v Ljubljani
Kopitarjeva 6
2. nadstropje***

Tiskarna Merkur

LJUBLJANA, GREGORČIČEVA UL. 23

SE PRIPOROČA ZA CENJ. NAROČILA, KI JIH BO IZVRŠILA HITRO,
LIČNO IN PO ZMERNI CENI / TISKA KNJIGE, BROŠURE, ČASOPISE,
REVIJE, KUVERTE, MEMORANDE, RACUNE, LETAKE, LEPAKE,
POSETNE KARTE, LETNA POROČILA, VSTOPNICE, VABILA ITD.
VSE TISKOVINE TISKA V ENI ALI VEČ BARVAH

V LASTNI ZALOŽBI IZDAJA: »SLUŽBENI LIST KRALJEVSKE BANSKE
UPRAVE DRAVSKE BANOVINE« IN »ZBIRKO ZAKONOV IN UREDB«,
KATERE SEZNAM VAM NA ŽELJO DOPOŠLJE
TELEFON 25-52

Ali ste že naročili

Wellsovo

Svetovno
zgodovino

Klišaje

vseh
vrst
po
fotogra-
fijah
in
rišbah
izvršuje

Klišarna St. Deu

Ljubljana, Galmatinova ul. 13